

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Mateja Klobučar

Vloga KFOR na Kosovu

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Mateja Klobučar

Mentor: doc. dr. Iztok Prezelj

Vloga KFOR na Kosovu

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

Zahvaljujem se svojemu mentorju doc. dr. Iztoku Prezlju za usmerjanje, pomoč in potrpežljivost pri pisanju diplomske naloge. Hvala, draga starša, za vso podporo v preteklih letih, brez vajine pomoči bi bile stvari mnogo težje. Hvala tudi vsem tistim dragim, ki ste mi vedno stali ob strani, me razumeli in verjeli vame ter me spodbujali v trenutkih, ko sem to potrebovala. Sošolci, hvala za sklenjena prijateljstva in skupne trenutke!

Vloga KFOR na Kosovu

V diplomskem delu sem predstavila vlogo misije KFOR na Kosovu pod okriljem zveze Nato. Z zgodovinsko analizo predstavim izvor konflikta ter vzroke za njegov nastanek. ZRJ ni bila pripravljena na mirno rešitev sporov na Kosovu, zato je Nato leta 1999 začel z letalskimi napadi. Z resolucijo VS ZN 1244 so bile na Kosovo napatene sile KFOR, ki so bile odgovorne za vzpostavitev reda in miru v pokrajini. Predstavljene so naloge KFOR, ki so morale sprva poskrbeti za razorožitev oboroženih upornikov, da so lahko začele zagotavljati red in mir. Leta 2004 sile KFOR niso bile sposobne zaustaviti ponovnega izbruha nasilja. To je pomenilo veliko nazadovanje v samem mirovnem procesu in veliko kritiko delovanja sil. V krizi so se pokazale številne napake KFOR, ki jih tudi predstavim. Za glavni vzrok krize se izkaže neurejeno vprašanje statusa Kosova. Ocenjujem, da so zaradi nejasnega statusa pokrajine imele sile KFOR probleme s ponovnimi izbruhi nasilja. S pregledom delovanja sil KFOR v izbranih občinah pojasnim prispevek sil ter vpliv njihove prisotnosti v pokrajini. Ocenjujem, da so sile KFOR na Kosovu opravile izjemno zahtevno delo zagotavljanja miru, ki pa tudi v prihodnosti ostaja velik problem, saj politične rešitve krize še vedno niso dosegli in ravno zaradi tega je misija še vedno aktivna.

Ključne besede: KFOR, Kosovo, kriza, mirovne operacije, NATO.

The role of KFOR in Kosovo

In my thesis I tried to present Kosovo Force, the Nato led peace support operation. The origins of the conflict are presented with historical overview, afterwards I present the reasons for the establishment of KFOR. As the FRY government was unwilling for the peaceful solution of the Kosovo crisis, Nato began in 1999 with aerial attacks. The UNSCR 1244 was the legal basis for the deployment of KFOR in Kosovo, whose primary responsibility was to maintain peace and security. I present its task, the first main one was to demilitarize KLA in order to assure peace. In 2004 KFOR was unable to stop the outbreak of violence, which meant a huge setback in the peace process. I present major mistakes from the crisis as well as the main cause for it, which is unresolved status of Kosovo. I assume that unresolved status issue caused KFOR to deal with many outbreaks of violence. The contribution of KFOR and the impact their presence has in the region, are represented through the work of KFOR in selected municipalities. In my opinion, KFOR has done an exceptional and very difficult task of maintaining peace. Although Kosovo has declared its independence, political solution did not bring security solution and for that reason KFOR still remains in Kosovo also in the future.

Key words: KFOR, Kosovo, crisis, peace-keeping operations, NATO.

KAZALO

1	UVOD	9
2	METODOLOŠKO – HIPOTETIČNI OKVIR.....	11
2.1	Predmet in cilj preučevanja	11
2.2	Hipoteze.....	12
2.3	Uporabljena metodologija	12
2.4	Opredelitev temeljnih pojmov	13
2.4.1	Mirovne operacije (<i>Peace Operations</i>).....	13
2.4.2	Mednarodna varnost.....	13
2.4.3	Mandat mirovne operacije.....	14
2.4.4	Humanitarna intervencija	14
3	ZGODOVINSKO OZADJE KONFLIKTA	15
4	VLOGA KFOR NA KOSOVU	17
4.1	Razlogi za nastanek misije KFOR.....	17
4.2	Naloge KFOR.....	18
4.3	Razporeditev in sestava sil misije KFOR.....	19
4.4	Države udeleženke.....	23
4.5	Predstavitev ključnih nalog	25
4.5.1	Zagotoviti umik in preprečiti vrnitev vojaških enot ZRJ na Kosovo.....	25
4.5.2	Demilitarizacija OVK in drugih oboroženih skupin kosovskih Albancev.....	25
4.5.3	Vzpostavitev in ohranjanje varnega okolja za vrnitev beguncev.....	26
4.5.4	Preprečevanje obnovitve sovražnosti in uporaba sile za zagotovitev premirja..	27
4.5.5	Podpora in sodelovanje z mednarodnimi civilnimi strukturami	28
4.6	Analiza.....	31
5	KRIZA 2004 IN PRESTRUKTURIRANJE KFOR	34
5.1	Nejasen status kot vir nezadovoljstva med kosovskimi Albanci.....	34

5.2	KFOR v obdobju 1999–2004	35
5.3	Stopnjevanje nasilja	36
5.4	KFOR izgublja avtoriteto	36
5.5	Izbruh nasilja	37
5.5.1	17. marec – prvi dan nasilja	39
5.5.2	Drugi dan nasilja	39
5.6	Analiza krize in napake KFOR.....	40
5.6.1	Nezmožnost varnostnih sil zaščititi manjšine	40
5.6.2	Napake KFOR-ja med krizo.....	42
5.6.3	Razlogi za neuspeh varnostnih sil	43
5.7	Prestrukturiranje KFOR.....	45
6	PREGLED DELOVANJA KFOR V IZBRANIH OBČINAH.....	47
6.1	Delovanje KFOR v Obiliću	47
6.1.1	Opis občine.....	47
6.1.2	Varnost in stabilnost.....	48
6.1.3	Razseljevanje in vrnitve oseb	48
6.1.4	Aktivnosti	48
6.1.5	Ocena vpliva prisotnosti KFOR	49
6.2	Delovanje KFOR V Orahovcu	49
6.2.1	Opis občine.....	49
6.2.2	Varnost in stabilnost.....	50
6.2.3	Razseljevanje in vrnitve oseb	50
6.2.4	Aktivnosti	51
6.2.5	Ocena vpliva prisotnosti KFOR	51
6.3	Delovanje KFOR v Uroševacu	51
6.3.1	Opis občine.....	51

6.3.2	Varnost in stabilnost.....	52
6.3.3	Razseljevanje in vrnitve oseb.....	52
6.3.4	Aktivnosti.....	53
6.3.5	Ocena vpliva prisotnosti KFOR.....	53
6.4	Delovanje KFOR v Gnjanah.....	53
6.4.1	Opis občine.....	53
6.4.2	Varnost in stabilnost.....	54
6.4.3	Razseljevanje in vrnitve oseb.....	54
6.4.4	Aktivnosti.....	55
6.4.5	Ocena vpliva prisotnosti KFOR.....	55
6.5	Delovanje KFOR v Štrpcah.....	55
6.5.1	Opis občine.....	55
6.5.2	Varnost in stabilnost.....	56
6.5.3	Razseljevanje in vrnitve oseb.....	56
6.5.4	Aktivnosti.....	57
6.5.5	Ocena vpliva prisotnosti KFOR.....	57
6.6	Sklep.....	58
7	ZAKLJUČEK.....	60
8	LITERATURA.....	64

SEZNAM KRATIC

ECMI	European Centre for Minority Issues Kosovo; Evropski center za manjšinska vprašanja Kosova
EULEX	The European Union Rule of Law Mission on Kosovo; Misija Evropske unije za implementacijo pravil prava na Kosovu
ICG	International Crisis Group
KFOR	Kosovo Force; Sile NATA na Kosovu
MORS	Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije
NATO	North Atlantic Treaty Organization; Severnoatlantsko zavezništvo
OVK	Osvobodilna vojska Kosova
OZN	Organizacija Združenih narodov
SOK	Statistical office of Kosovo; Statistični urad Kosova
VS	Varnostni svet
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees; Visoki komisariat ZN za begunce
UNMIK	United Nations Interim Administration Mission on Kosovo; Začasna misija ZN na Kosovu
ZRJ	Zvezna republika Jugoslavija

1 UVOD

Jugovzhodna Evropa se odlikuje po številnih posebnostih, ki so to regijo spremenile v zelo razpoznavno območje nestabilnosti. Med sodom smodnika in nekakšnim zaželenim območjem miru je potekala dolga pot, polna vojn, sovražnosti in spopadov ter neizživetega nacionalizma. Vse naštetu ima za posledico stalen vzrok nestabilnosti, kar je Balkan spremenilo v velik evropski problem (Vukadinović 2002, 10).

Nestabilnosti ter posledično vojni smo bili priča tudi na Kosovu. Ko je bil leta 1995 podpisan daytonski sporazum, s katerim se je končala vojna v Bosni in Hercegovini, so svetovne velesile proslavljale konec vojne in pozdravljale začetek mirnega obdobja tudi na Balkanu. Takrat jim še ni bilo jasno, da bo le nekaj kilometrov stran izbruhnil nov pekel.

Od začetka leta 1990 dalje so se vlade in mednarodne institucije zavedale vse bolj pretečega konflikta na Kosovu. Dovolj je bilo številnih opozoril, poleg tega pa je bil kosovski konflikt del odvijajoče se tragedije razpada Jugoslavije. Kljub temu mednarodna skupnost do leta 1998 ni sprejela ustreznih preventivnih ukrepov za preprečitev krize. Nezadostna je bila tudi podpora miroljubnim odporniškim gibanjem, ki so oblikovala lastne institucije in preprečevala obsežnejše nasilje na Kosovu do leta 1997. Odločitev o izključitvi kosovskega vprašanja iz pogajanj v Daytonu in pomanjkanje uspeha z vodenjem nenasilnih strategij, so kosovske Albance pripeljali do sklepa, da je nasilje edina pot, s katero bodo vzbudili mednarodno pozornost. V tem času se je pojavila Osvobodilna vojska Kosova, ki je organizirala manjše odporniške akcije. Odziv Srbov nanje je bil brutalen in usmerjen tudi proti civilistom. Srbski pokol 58 civilistov v vasi Prekazi februarja 1998 je pomenil prelomnico – notranja vojna se je samo stopnjevala (Independent International Commission on Kosovo 2000).

Tisti, ki so spremljali razvoj ustave v Jugoslaviji – najprej prizadevanja Tita, da jo obdrži skupaj, potem propadanje federacije 1980 in njen razpad 1990, so vedeli, da je bil status Kosova sam po sebi sporen. Leta 1974 je nova jugoslovanska ustava Kosovu zagotovila večjo neodvisnost in avtonomijo, s pravicami, ki so bile podobne tistim, ki jih je uživalo šest republik Jugoslavije. Leta 1989 je Slobodan Milošević sprejel nove amandmaje, ki so Kosovu odvzele že podeljeno avtonomijo in ga potegnile pod srbsko politično oblast, temelječo na zatiranju (prav tam).

Zatiranje albanskega prebivalstva in izvajanje etničnega čiščenja nad kosovskimi Albanci je pripeljalo do začetka letalskih napadov s strani zveze Nato. Ta odločna akcija, s katero je Nato poskusil rešiti vprašanje Kosova, je nastala kot posledica in odgovor na nenehne poskuse etničnega čiščenja Kosova s strani Miloševića in na njegovo zavračanje sporazuma iz Rambouilleta. Vse to je bilo dovolj, da se je predsednik Clinton odločil za vojaško akcijo, pri tem pa je navedel naslednje cilje Amerike in njenih zaveznic:

- dokazati odločnost Natovega nasprotovanja agresiji in njegovo podporo miru;
- odvrniti Miloševića od nadaljnjih napadov na nemočno civilno prebivalstvo;
- onesposobiti in zmanjšati vojaške zmogljivosti Srbov, da le-ta ne bi bila več zmožna za vojno na Kosovu (Vukadinović 2000, 68).

Napadi so se končali 20. junija 1999, ko so Srbi pokazali pripravljenost izpolniti zahteve in razpored umika jugoslovanskih čet s Kosova, kot je to določal vojaško-tehnični sporazum. Nato je sklenil sporazum tudi z vodjo OVK, Hashijem Thacijem, ki je določal načrt demilitarizacije za OVK sile v 90 dneh, kot tudi popolno predajo varnosti četam Nata. Na koncu je bil dosežen še sporazum med Natom in Rusijo glede vključitve ruskih enot v mirovne sile Nata, imenovane KFOR. To je bilo narejeno v skladu z resolucijo 1244 VS ZN (Neetling 2000).

Takojšnje posledice zmage Nata na Kosovu so bile vendarle mešane. Na samem Kosovu je bilo obdobje anarhije. Umiku jugoslovanskih čet je sledilo maščevanje Albancev, ki se je odražalo v številnih maščevalnih umorih in posledično vsesplošnem begu Srbov. Že v prvih dneh vojne, ko se je pokazala razsežnost etničnega čiščenja, je bilo željo Albancev, po maščevanju nad nedolžnim srbskim prebivalstvom, zlahka predvideti. Predvsem v prvih tednih po srbski kapitulaciji so bila vsa maščevanja nenadzorovana (Allin 2002, 69–71).

V to stanje anarhije so prispele sile KFOR. Svet še vedno dobro pomni, kaj jih je tam pričakalo. Popolno opustošenje. Brez vode. Brez elektrike. Pred njimi je bila zahtevna misija izpolnjevanja zastavljenih nalog za boljšo in svetlejšo prihodnost Kosova.

2 METODOLOŠKO – HIPOTETIČNI OKVIR

2.1 Predmet in cilj preučevanja

Ker Zvezna republika Jugoslavija ni bila pripravljena na mirno reševanje krize na Kosovu, so se 24. marca 1999 začeli letalski napadi s strani zveze Nato. Trajali so 90 dni, vse do 10. junija istega leta. Tega dne so bili sprejeti pogoji za rešitev krize s strani ZRJ, še isti dan pa je tudi VS ZN sprejel resolucijo 1244, s katero je bil ustanovljen mandat mednarodne civilne uprave na Kosovu. S to resolucijo je bil istočasno oblikovan tudi mandat za napotitev mednarodnih vojaških sil pod poveljstvom Nata na Kosovo. To je bil začetek ustanovitve sil KFOR.

Poleg številnih nalog sil KFOR, ki jih resolucija 1244 jasno opredeljuje, je bila na začetku njihova najpomembnejša naloga preprečevanje obnovitve sovražnosti med Srbi in Albanci ter zagotovitev miru tudi z uporabo sile, če bi bilo to potrebno. V prvih letih delovanja KFOR na Kosovu so sile šteje preko 40.000 pripadnikov. Sočasno z umirjanjem razmer pa se je število pripadnikov sil manjšalo. Sile KFOR so danes še vedno prisotne na Kosovu, torej mandat traja že dvanajsto leto. Iz tega lahko sklepamo, da so razmere na Kosovu še vedno takšne, da zahtevajo prisotnost mirovnih sil.

Namen diplomskega dela je oceniti delovanje misije KFOR na Kosovu, predvsem njeno vlogo pri vzpostavljanju in vzdrževanju varnosti in stabilnega okolja na Kosovu. V središču zanimanja je torej delovanje sil KFOR na Kosovu, ki se skozi obdobje svojega delovanja vedno znova srečujejo z novimi izzivi. Pomembno je predstaviti krizo, ki je KFOR prikazala v izredno slabi luči zaradi neustreznega odziva, kot tudi delovanje sil v izbranih občinah in oceniti vpliv njihove prisotnosti na varnost.

Diplomsko delo je razdeljeno na sledeče sklope:

Najprej se osredotočim na zgodovinsko ozadje konflikta, ki je podano jedrnato in predstavljeno zgolj zaradi lažjega razumevanja izvora konflikta in naraščajoče nestrpnosti med kosovskimi Albanci in kosovskimi Srbi.

V naslednjem sklopu se osredotočim na samo vlogo KFOR na Kosovu. Opredelim razloge za nastanek, njene ključne naloge ter sestavo sil misije.

V tretjem sklopu podrobno opišem probleme misije KFOR ob ponovnem izbruhu nasilja. Po skoraj petih letih delovanja in prisotnosti na Kosovu so bile sile KFOR popolnoma nepripravljene na izbruh nasilja leta 2004. Sledi kritična ocena delovanja ter opis prestrukturiranja sil KFOR.

V zadnjem sklopu z namenom lažje evalvacije in ocene prisotnosti sil KFOR na Kosovu predstavim delovanje sil v izbranih občinah ter ocenim vpliv prisotnosti KFOR na varnost.

2.2 Hipoteze

H1: Razmere na območju Kosova bi bile brez prisotnosti sil KFOR še vedno kaotične in mnogo slabše, krizno območje bi se razširilo tudi na sosednje države.

H2: Sile KFOR so na Kosovu sposobne vzdrževati stabilno okolje zgolj zaradi tega, ker niso bile preizkušene.

H3: Uspeh pri izpolnjevanju nalog je KFOR dosegel tudi zaradi tega, ker ni deloval samo na vojaškem področju, temveč se je usmeril tudi na civilno področje delovanja.

H4: Zaradi nejasnega prihodnjega statusa Kosova, ki z resolucijo VS 1244 ni bil opredeljen, so sile KFOR mnogo težje izvajale zastavljene naloge.

2.3 Uporabljena metodologija

Najprej sem se z metodo zbiranja virov seznanila z obstoječimi in javno dostopnimi viri o izbrani temi. Analiza primarnih virov mi je bila v pomoč pri pregledovanju obstoječih dokumentov, pogodb, pravnih aktov in sprejetih resolucij, pomembnih za razumevanje razmer na Kosovu. Z metodo analize in interpretacije sekundarnih virov, kot so knjige in strokovni članki, sem pridobivala informacije in relevantne podatke ter dejstva o izbrani temi. S študijo primera misije KFOR sem pojasnila njen nastanek, razvoj in delovanje ter ocenila uspešnost omenjene misije za varnost na Kosovu. Z zgodovinsko analizo pa sem lahko interpretirala zgodovinsko ozadje konflikta na Kosovu.

2.4 Opredelitev temeljnih pojmov

To poglavje se nanaša na nekatere bistvene pojme, ki se pojavljajo skozi celotno nalogo in sem jih zaradi lažjega razumevanja opredelila. Ti pojmi so: mirovne operacije, mandat mirovne operacije, mednarodna varnost in humanitarna intervencija.

2.4.1 Mirovne operacije (*Peace Operations*)

Po definiciji Jelušičeve (2005, 12) so mirovne operacije »...vse oblike vojaških in nevojaških aktivnosti, ki potekajo v kontekstu političnih in diplomatskih prizadevanj za vzpostavitev in ohranjanje mednarodnega miru«. Za kontekst same diplome bi na tem mestu omenila pojem, ki sega na področje mirovnih operacij, in sicer operacije v podporo miru (*Peace Support Operations*), ki je najpogosteje povezan z aktivnostmi zveze Nato (prav tam). Za mirovne operacije je značilno, da imajo mednarodni mandat, izvajajo jih mednarodne ali regionalne organizacije ali *ad hoc* koalicije držav s silami in osebjem v večnacionalni sestavi. Mirovne operacije potekajo v dobro lokalnega prebivalstva in tako, da povzročajo čim manj škode in ob uporabi minimalne sile. Njihov namen je vzpostavitev ali ohranitev statusa *quo* oziroma zagotovitev mirnega prehoda v drugo obliko politične skupnosti (Jelušič 2005, 14).

Grizold (2001, 152) pa mirovne operacije definira kot »...dejavnost OZN, ki vključuje uporabo oboroženih sil, vendar brez uporabe prisilnih sredstev, z namenom ohranitve ali vzpostavitve miru in varnosti na konfliktnih območjih v mednarodni skupnosti. So svojevrsten kompromis med sredstvi za mirno reševanje sporov in mehanizmi vojaškega posredovanja, operacionaliziranimi z mandatom mirovnih sil OZN v vsakem konkretnem primeru.«

2.4.2 Mednarodna varnost

Ker je mednarodna varnost cilj mirovnih operacij, jo je potrebno opredeliti. Grizold (2001, 130–131) ugotavlja, da mednarodna varnost ni le seštevek nacionalnih varnosti, ampak pomeni tudi opredeljevanje za ustrezne vrednote tako v mednarodnih odnosih, kot tudi v odnosih znotraj države. Je torej skupek ukrepov, ki zagotavljajo obstoj vseh držav, temeljni pogoj obstoja in razvoja mednarodne skupnosti. Booth (v Grošelj 2007, 19) pa opozarja, da je mednarodna varnost možna le, če države članice med seboj dosežejo soglasje o pravih vedenja in praktičnem uresničevanju teh pravil.

2.4.3 Mandat mirovne operacije

Mandat mirovne operacije je dokument, ki je pravni temelj operacije in ki opredeljuje ključne prvine mirovne operacije. Demurenko in Nikitin (v Grošelj 2007, 20) definirata mandat kot sredstvo zagotavljanja pravnih temeljev pri razmeščanju in delovanju mirovnih sil. Formuliral naj bi cilje in namen mirovnih sil, njihovo velikost ter strukturo oborožene sile, ki bo operacijo izvajala; z mandatom je tudi definiran sistem vodenja in poveljevanja operaciji ter opredeljena odgovornost mednarodne organizacije, ki operacijo izvaja, kot tudi odgovornost države gostiteljice.

2.4.4 Humanitarna intervencija

Definicij glede tega, kaj naj bi humanitarna intervencija bila, je veliko. Povzela bom eno izmed obstoječih, ki bralcu ponuja dovolj jasno razlago za razumevanje pojma. Wheeler (v Grošelj 2007, 20) pravi, da je humanitarna intervencija »...grožnja z uporabo ali uporaba sile s strani skupine držav ali mednarodne organizacije v tretji državi, s ciljem zaščititi državljane te države pred množičnimi kršitvami mednarodno priznanih človekovih pravic«.

3 ZGODOVINSKO OZADJE KONFLIKTA

Zaradi lažjega razumevanja Natovega posredovanja na Kosovu in ustanovitve misije KFOR se mi zdi pomembno opisati nekatera zgodovinska dejstva, ki so vodila v samo krizo na Kosovu. Ko govorimo o etničnem konfliktu na Kosovu kmalu postane jasno, da začetek in izvor le-tega sega stoletja nazaj.

S kančkom domišljije bi lahko korenine kosovske krize iskali že v letu 1389, čeprav se zdi rahlo neobičajno umestiti izvor konflikta, ki je potekal v 20. stoletju, v 14. stoletje. Leto 1389 je za zgodovino Srbov leto, v katerem se je pojavila njihova nacionalna zavest in identiteta. V tem letu so srbske sile v kosovski bitki doživele velik poraz proti vse večjemu Otomanskemu imperiju. Čeprav neobičajno, pa je ta poraz pripomogel k večji narodni zavesti pravoslavnih Srbov, ki so se sami bojevito upirali otomanskemu napadalcu. Kako torej so dogodki iz leta 1389 pomembni za vojno in krizo na Kosovu leta 1999? Srbski nacionalizem je bil močno povezan z dogodki na Kosovu, kar je Slobodan Milošević s pridom izkoriščal. S svojo ekonomsko in drugimi politikami, bi težko ostal na oblasti, zato je podporo med prebivalstvom ohranjal z obujanjem kosovskega mita in s tem njihove narodne zavesti. Do konca leta 1980 je srbska populacija na Kosovu dosegala približno deset odstotkov populacije, ostala večina pa so bili kosovski Albanci¹. V želji zaščititi Srbe pred številčno močnejšo populacijo kosovskih Albancev na Kosovu, je Milošević primerjal dogodke iz leta 1389 z dogodki leta 1989 in kasneje 1999. Trdil je, da ščiti Srbijo pred vse večjo albansko populacijo, ki je demografsko prevladovala v srbski provinci Kosovo. Med populacijo kosovskih Albancev je vedno obstajala težnja po odporu proti srbski oblasti, ki se je po Titovi smrti proti koncu leta 1980 samo še povečala. Sprva se zahteve kosovskih Albancev niso nanašale na neodvisnost, temveč le na več avtonomnosti in enakosti znotraj političnega in ekonomskega sistema Kosova. Zavzemali so se tudi za svobodno uporabo njihovega lastnega jezika in poučevanje le-tega v šolah. Beograd je vodil vedno bolj radikalno politiko do kosovskih Albancev, kar je privedlo do tega, da so bili v začetku leta 1990 le-ti že drugorazredni državljani (Berdal in Economides 2007, 218–221). Milošević seveda ni storil ničesar, da bi izboljšal odnose svojega režima z albanskim prebivalstvom na Kosovu, saj je srbska skupščina 28. marca 1989 izglasovala ustavne amandmaje in ukinila avtonomijo

¹ Po zadnjih podatkih živi na Kosovu 92 % Albancev, 5.3 % Srbov in 2.7 % ostalih etničnih skupin (SOK 2010).

Kosova. Ker so Srbi gledali na Kosovo skozi prizmo svojih nacionalističnih mitov in so bili Albanci zanje skrunitelji svete zemlje, je odločitev o ukinitvi avtonomije podprla večina Srbov. Kosovo je imelo s svojimi številnimi samostani, zgodovinskimi cerkvami in z ruševinami mnogih cerkva prevelik simbolični pomen, da bi Miloševićev režim Albancem priznal pravice in mesto, ki so ga zahtevali. Po letu 1989 so srbske oblasti izdale na stotine zakonov in odredb, ki so močno zapostavljale Albance, ko pa je Beograd objavil še novo ustavo, ki je tudi formalno odpravljala posebni status Kosova, se je začela prava čistka. Do leta 1993 je izgubilo službo več deset tisoč zdravnikov, novinarjev, gospodarstvenikov, učiteljev in državnih uradnikov. Temu je sledil tudi razpust vseh političnih, kulturnih in športnih društev (Pirjevec 2001, 462–464). Številni poročevalci so pričakovali, da se bo vojna v Jugoslaviji začela na Kosovu. Eden izmed razlogov, da temu ni bilo tako, je bil razvoj dogodkov drugje v Jugoslaviji, predvsem v Sloveniji in na Hrvaškem. Do leta 1995 je bil Milošević preveč zaposlen z vojno na Hrvaškem in v Bosni, zato Kosova v tej vojni zgodbi ni bilo (Independent International Commission on Kosovo 2000). Ko se je vojna leta 1995 končala s podpisom Daytonskega sporazuma, so voditelji kosovskih Albancev presenečeni ugotovili, da status Kosova ni bil niti omenjen. Ameriška diplomacija je namreč v želji čim prej skleniti in končati daytonske pogovore sprejela Miloševićevo tezo, da je kosovsko vprašanje notranji problem, o katerem ni kaj razpravljati (Pirjevec 2001, 461). Nauk Daytona je za kosovske Albance pomenil samo eno stvar, in sicer, da pacifizem in mirno reševanje sporov ne vodita nikamor. Osvobodilna vojska Kosova (v nadaljevanju OVK) je za Dayton trdila, da pomeni izdajo kosovskih Albancev s strani mednarodne skupnosti. Ker naj bi pasiven odpor po mnenju OVK prinašal le omejene rezultate, so njegovi člani začeli ljudi nagovarjati k nasilnemu odporu proti srbskemu zatiranju. Ker so tako Slovenci, kot tudi Hrvati in Bosanci dosegli neodvisnost le z nasiljem in vojno, morajo oni storiti enako. Vzbuditi pozornost glede kosovskega vprašanja z nasiljem. Leta 1998 je pasivno politiko Rugove izpodrinil radikalnejši program OVK. S tem, ko je OVK povečala napade na srbske cilje, so tudi povračilni ukrepi Srbov postajali vse ostrejši. Pomladi 1998 sta ZDA in Velika Britanija končno postali pozornejši na morebiten izbruh nove krize na Balkanu (Berdal in Economides 2007, 223).

Vendar je bilo že prepozno. Prizadevanja mednarodne skupnosti za mirno rešitev kosovske krize niso obrodila sadov. Vojna je postala neizbežna.

4 VLOGA KFOR NA KOSOVU

4.1 Razlogi za nastanek misije KFOR

Ker oblast ZRJ ni bila pripravljena na mirno rešitev konflikta in krize na Kosovu je Nato 24. marca 1999 pričel izvajati letalske napade na ZRJ, ki so trajali vse do 10. junija 1999, ko je bila ZRJ pripravljena sprejeti zahteve za politično rešitev krize (Vegič 2005, 93).²

To je pomenilo, da so Srbi pokazali pripravljenost sprejeti zahteve vojaško-tehničnega sporazuma (*Military Technical Agreement*), ki je določal takojšen umik vseh vojaških, paravojaških in varnostnih sil ZRJ ter umik vsega orožja s Kosova. Poleg tega je Nato podpisal sporazum tudi z voditeljem OVK-ja Hashim Thacijem o demilitarizaciji sil OVK v obdobju 90-ih dni, kot tudi popolno predajo varnosti silam Nata. Končno je bil dosežen tudi sporazum med Natom in Rusijo o vključitvi ruskih sil k mednarodnim varnostnim silam na Kosovu pod imenom KFOR. V vojaško-tehničnem sporazumu (*Military Technical Agreement*), ki je bil med ZRJ in med KFOR podpisan 9. junija, so bili zapisani pogoji za napotitev mednarodnih sil na Kosovu (Neetling 2000). 10. junija je VS OZN sprejel resolucijo 1244, ki je zagotovila mandat za vzpostavitev mednarodne civilne uprave na Kosovu ter mandat za napotitev mednarodnih vojaških sil pod vodstvom Nata v skladu s VII. poglavjem UL OZN. Opredeljene so bile tudi obsežne in natančno definirane naloge, ki so temeljile predvsem na silah držav članic Nata (Vegič 2005, 93).

Po sprejetju resolucije 1244/1999 je tudi Svet zveze Nato potrdil napotitev sil KFOR na Kosovo pod imenom *Operation Joint Guardian*, operacija skupna straža. Tako naj bi se začelo novo obdobje pri vključevanju mednarodne skupnosti na Kosovu (Neetling 2000).

² Nato je v obdobju zračnih napadov na ZRJ vztrajal pri petih zahtevah, ki jih mora izpolniti Milošević: verificirana prekinitev vseh bojnih aktivnosti in ubojev; umik srbske vojske, policije in paravojaških sil s Kosova; namestitev mednarodnih vojaških sil; vrnitev vseh beguncev in nemoten dostop do humanitarne pomoči ter vzpostavitev politične ureditve Kosova (Vegič 2005, 93).

4.2 Naloge KFOR

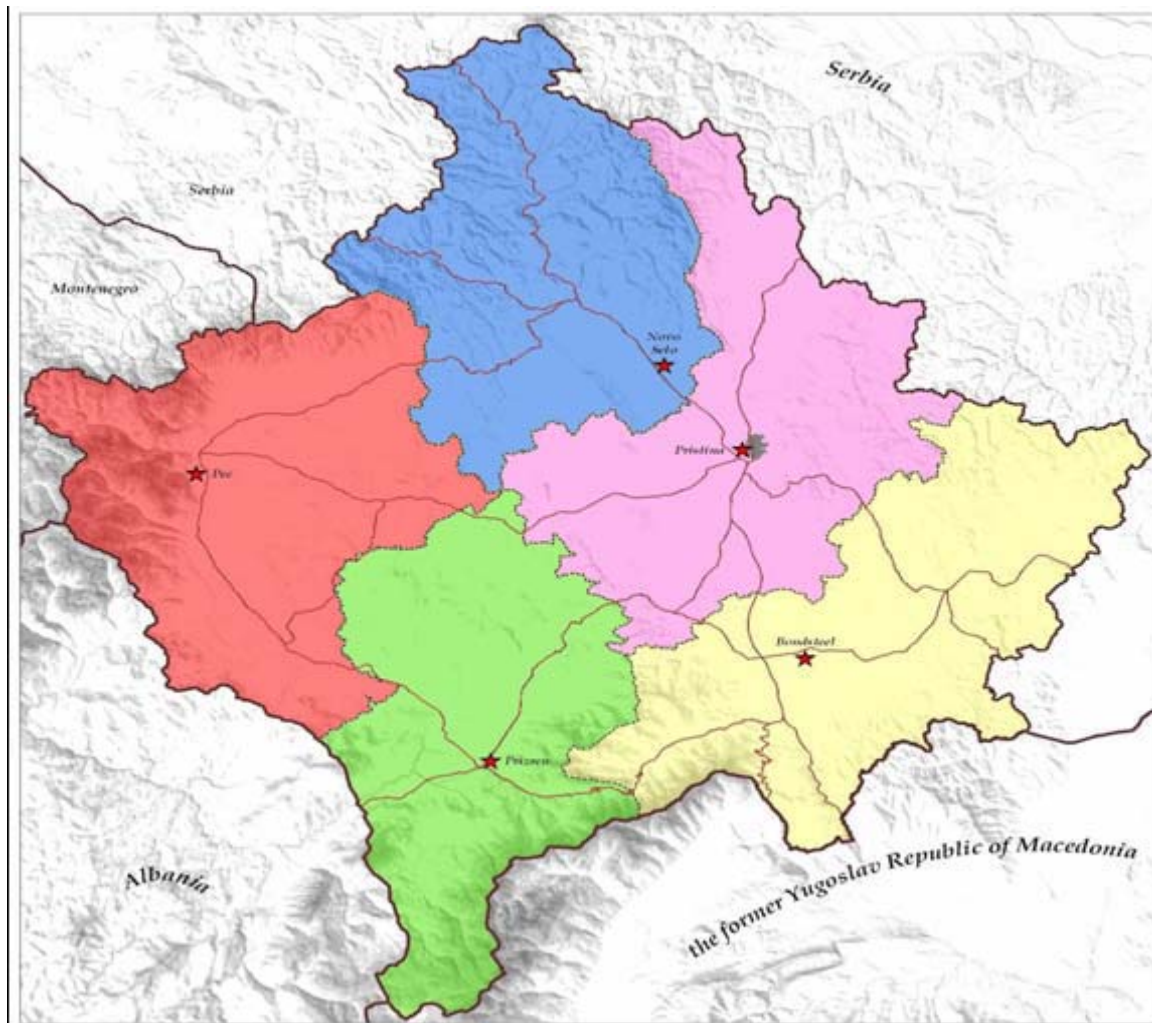
Temeljne naloge KFOR-ja so opredeljene v resoluciji VS OZN 1244/1999 in so sledeče:

- preprečevanje obnovitve sovražnosti in po potrebi uporaba sile za zagotovitev premirja;
- zagotovitev umika in preprečitev vrnitve vojaških, policijskih in paravojaških enot ZRJ na Kosovo;
- demilitarizacija Osvobodilne vojske Kosova in drugih oboroženih skupin kosovskih Albancev;
- vzpostavljanje varnega okolja za vrnitev beguncev, zagotavljanje javne varnosti in reda do prevzema teh nalog s strani mednarodnih civilnih struktur;
- nadzor razminiranja min do prevzema teh nalog s strani mednarodnih civilnih struktur;
- podpora in sodelovanje z mednarodnimi civilnimi strukturami, predvsem z UNMIK-om;
- nadzor meja in zaščita svobode gibanja (Grošelj 2007, 135).

Iz naštetega lahko zaključimo, da je temeljna naloga KFOR-ja predvsem vzpostavljanje in zagotavljanje miru in varnosti na Kosovu. KFOR naj bi skušal ustaviti in zatreti vsakdanje nasilje na Kosovu in tako zagotoviti in vzpostaviti potrebne pogoje za obnovo Kosova.

4.3 Razporeditev in sestava sil misije KFOR

Slika 4.1: Razdelitev enot KFOR na Kosovu

Vir: NATO (2011a).

Silam za Kosovo poveljuje vrhovni poveljnik zavezniških sil za Evropo (SACEUR). Sprva je bilo operativno poveljevanje KFOR-ju naloga korpusa za hitro posredovanje v sestavi poveljstva zavezniških sil za Evropo, sedaj pa je to poveljstvo v pristojnosti Natovega združenega poveljstva iz Neaplja. Sile KFOR-ja so bile sprva oblikovane v štiri večnacionalne brigade po regijah in podrejene poveljniku KFOR-ja, leta 2006 pa so KFOR preoblikovali v pet namenskih sil (*Task Force*) (MORS 2007).

Te namenske sile so vojaško organizirane na ravni bataljona, ki jih sestavljajo številne čete. So zelo mobilne, prilagodljive in hitro odzivajoče na morebitne problematične točke na

Kosovu. KFOR sestavlja pet večnacionalnih namenskih sil, ki so se sposobne odzvati na nevarne situacije, in sicer:

Skupina Sever (*MNBG North*)

Ta skupina deluje na severu Kosova, od 17. septembra 2009 ji poveljuje Francoz Colonel Chaxel. Za ta del Kosova sta pomembni dve dejstvi, in sicer, da je sever Kosova ekonomsko srce celotnega Kosova, poleg tega pa je najbolj etnično mešano območje. Skupina se nahaja v Mitrovici in deluje pod vodstvom Francije. Ostale sodelujoče države te skupine so še Belgija, Češka, Danska, Grčija, Luksemburg, Maroko in Slovenija.

Naloge so naslednje:

- skrbeti in ohranjati varno okolje;
- nadzorovati in izpolnjevati vojaško-tehnični sporazum;
- zagotavljati pomoč in podporo kosovski policiji in misiji EULEX,³ z namenom pospeševati mir in stabilnost na Kosovu (NATO 2010a).

Mesto Mitrovica s severnimi regijami je štelo največjo koncentracijo Srbov pred vojno in ostaja tudi edino območje Kosova, ki ni bilo deležno množičnega eksodusa Srbov. Nasičenost tega območja Kosova s srbskim prebivalstvom in grenkost Albancev zaradi tega dejstva so naredili to območje najtežje območje delovanja na Kosovu za enote KFOR. Skupina Sever je tako oktobra 1999, na višku delovanja enot KFOR, štela kar 9.208 pripadnikov (Mockaitis 2004).

Skupina Jug (*MNBG South*)

Skupina Jug je bila ustanovljena 1. februarja 2010, deluje pod vodstvom Nemčije, znotraj te skupine pa delujejo še Avstrija, Švica in Turčija. Poveljuje ji Stephan Thomas iz nemške vojske.

³ EULEX je misija pod vodstvom EU, pomaga pa pri vzpostavljanju evropskih standardov na področju policije, pravosodja in carine na Kosovu. Misijo sestavljajo policisti, cariniki in sodniki, ki bodo od UNMIK-a prevzeli nadzor nad delom kosovske policije, sodstva in carine (EULEX-Kosovo 2008).

Njene naloge so:

- prispevati k varnemu in zanesljivemu okolju v sodelovanju z mednarodnimi organizacijami in institucijami Kosova, tako da naloge opravlja z dobrim poznavanjem danih situacij, sposobnostjo hitrega in učinkovitega odzivanja ter nepopustljivega in odločnega soočanja s kriznimi situacijami;
- trenutno tesno sodeluje s kosovsko policijo, EULEX-om in ostalimi mednarodnimi organizacijami pri koordiniranju njihovih nalog (NATO 2010b).

Obsega starodavno mesto Prizren, na sever se razteza še do občin Orahovac in Suva Reka, jugovzhodno sega do makedonske meje, jugozahodno pa do albanske.

To območje je bilo priča obsežnemu nasilju med in po vojni, saj je srbska policija ob pomoči paravojaških enot in jugoslovanske vojske izvajala etnično čiščenje vasi, uničili pa so tudi številne domove. Po umiku Srbov so plenjenja in maščevanje Albancev povzročili še dodatna uničenja. Posledica tega je bila, da je do oktobra 1999 Prizren zapustilo 97 % vseh tam živečih Srbov. Oktobra 1999, ko je bil KFOR številčno najmočnejši, je skupina Jug štela 8.053 pripadnikov (Mockaitis 2004).

Skupina Vzhod (*MNBG East*)

Ta skupina se nahaja v kraju Uroševac na vzhodu Kosova. Skupina deluje pod vodstvom ZDA, znotraj nje pa delujejo še Grčija, Poljska, Romunija in Ukrajina. Poveljuje ji Francisco J. Neuman iz ameriške vojske.

Skrbi za zagotavljanje varnega okolja in znotraj svojih zmožnosti nudi podporo UNMIK-u. Skrbi tudi za prenos odgovornosti k ustreznim civilnim organizacijam in sčasoma k lokalnemu vodstvu, kar bo omogočilo umik KFOR-ja.

Naloge so:

- nadzorovati, preverjati in uveljavljati določila vojaško-tehničnega sporazuma za zagotavljanje varnega okolja;
- zagotavljati humanitarno pomoč v podporo prizadevanjem Visokega komisariata ZN za begunce;

- uveljavljati red in mir in prenos te naloge na ustrezne civilne pisarne takoj, ko bo to mogoče (NATO 2010c).

Skupina Zahod (*MNBG West*)

Ta skupina se nahaja v zahodnem delu Kosova in obsega občine Peć, Dečani, Djakovica, Istok, Klina in Junik. Znotraj le-te delujejo naslednje države: Italija kot vodilna država, Slovenija, Madžarska, Romunija in Turčija.

Naloge so naslednje:

- zagotavljati mirno in varno okolje in tesno sodelovanje z vsemi mednarodnimi in lokalnimi organizacijami;
- zagotavljati svobodo gibanja ne glede na etnične ali verske razlike;
- pomagati pri nadziranju meja;
- nadaljevati sodelovanje z vsemi organizacijami, ki so prisotne na Kosovu, da se zagotovi okrevanje lokalnih administrativnih, ekonomskih in socialnih struktur (NATO 2010č).

Skupina Center (*MNBG Centre*), ki tudi pokriva generalni štab KFOR-ja v Prištini.

Ta skupina je geografsko najmanjša, v demografskem smislu pa največja. Obsega prestolnico Prištino in Kosovo Polje. Na tem območju se nahajata generalni štab KFOR-ja in UNMIK-a, kot tudi pisarne številnih humanitarnih organizacij. Oktobra 1999 je skupina Center štela 9.380 pripadnikov sil KFOR-ja. Poveljevali so ji Britanci, enote pa so sestavljale še Finska, Norveška, Švedska, Madžarska, Irska, Rusija, Češka in Kanada. Zagotoviti so skušali varno in stabilno okolje, zaustaviti eksodus Srbov, olajšati vračanje beguncev ter sodelovati z UNMIK-om za lažje doseganje večetničnega in demokratičnega Kosova (Mockaitis 2004).

Vseh pet bataljonov je pod enotnim poveljstvom poveljnika KFOR (*Commander KFOR-COMKFOR*). Od septembra 2010 mu poveljuje general major Erhard Bühler. Sprva je bil KFOR sestavljen iz večnacionalnih brigad (*Multinational Brigades*) Center, Severovzhod in Jugozahod, od junija 2006 do februarja 2010 pa iz petih večnacionalnih namenskih sil, in

sicer Center s sedežem v Lipljanu, Sever s sedežem v Novem Selu, Jug s sedežem v Prizrenu, Zahod s sedežem v Peči ter Vzhod s sedežem v Uroševacu. KFOR so prestrukturirali z namenom izboljšati učinkovitost sil in njihovo sposobnost prilagajanja na Kosovu brez omejitev. Več poudarka so namenili tudi obveščevalnim operacijam, kjer bojne skupine pri zbiranju informacij sodelujejo z lokalno policijo in prebivalstvom (NATO 2011b).

4.4 Države udeleženske

Sile je na začetku sestavljalo približno 42.000 pripadnikov iz 30 držav, ki so bili nameščeni na Kosovu ter dodatnih 7.000 pripadnikov zalednih enot, ki so bili nameščeni v Makedoniji. Z leti se je število pripadnikov misije KFOR stalno spreminjalo, leta 2003 so sile štejele okoli 18.500 pripadnikov (Jelušič 2005, 93), v letu 2007 pa je bilo prisotnih še okoli 16.000 pripadnikov iz 34 držav (NATO 2007).

Trenutno število pripadnikov misije KFOR šteje 5.927 pripadnikov. V spodnjih dveh tabelah so prikazane članice zveze Nato in število pripadnikov, ki jih posamezna država prispeva ter države nečlanice s svojimi pripadniki.

Tabela 4.1: Države nečlanice

Armenija		53
Avstrija		472
Finska		20
Irska		12
Maroko		158
Švedska		60
Švica		220
Ukrajina		135

Vir: NATO (2011a).

Tabela 4.2: Države članice

Albanija		4	Luksemburg		23
Bolgarija		10	Nizozemska		7
Kanada		5	Norveška		4
Hrvaška		20	Poljska		402
Češka		97	Portugalska		150
Danska		35	Romunija		62
Estonija		1	Slovaška		0
Francija		313	Slovenija		320
Nemčija		1023	Španija		0
Grčija		245	Turčija		426
Madžarska		223	Velika Britanija		4
Italija		575	ZDA		796

Vir: NATO (2011a).

4.5 Predstavitev ključnih nalog

Tukaj se želim osredotočiti na najpomembnejše naloge, ki so bile po resoluciji 1244 dodeljene KFOR-ju in temu, kako jih je izvajal.

4.5.1 Zagotoviti umik in preprečiti vrnitev vojaških enot ZRJ na Kosovo

KFOR je vstopil na Kosovo iz bivše jugoslovanske republike Makedonije 12. junija 1999 z enotami, ki so štejele 20.000 pripadnikov. Razdelile so se v šest brigad pod poveljstvom Francije, Nemčije, Italije, ZDA ter dveh pod poveljstvom VB. Resni izzivi so bili pred KFOR-jem že na samem začetku. Jugoslovanske sile so bile še vedno prisotne v velikem številu, prav tako so bili oboroženi pripadniki OVK, spopadi so bili še vedno nekaj povsem običajnega. Zaradi tega je bila primarna naloga zagotoviti okoliščine, v katerih se ne bi razvila varnostna luknja med prihajajočimi silami KFOR in silami Jugoslavije, ki so Kosovo zapuščale, kar bi s pridom izkoristila OVK ali katera druga oborožena skupina. V enajstih dneh je operacija dosegla zastavljen cilj, saj je v skladu z vojaško-tehničnim sporazumom, ki je predvideval postopen umik jugoslovanskih sil s Kosova v roku 11 dni, potekal tudi sočasen prihod sil KFOR na Kosovo (Jackson 1999, 16–17).

Ker je vojska Jugoslavije spoštovala določila o umiku, KFOR s preprečevanjem vrnitve vojaških enot ZRJ ni imel težav in je lahko začel z vzpostavljanjem varnostnega nadzora na Kosovu. Sile KFOR so tako prevzele mesto edine legitimne vojaške sile v skladu z resolucijo VS ZN 1244.

4.5.2 Demilitarizacija OVK in drugih oboroženih skupin kosovskih Albancev

Ko je KFOR prišel na Kosovo, je bilo stanje podobno anarhiji, OVK je izvajala maščevalne akcije proti srbskemu prebivalstvu in bila močno oborožena, saj je bila med drugim edina sila, ki se je v času vojne s Srbi spopadala na tleh. Ena izmed najpomembnejših nalog KFOR-ja, če je hotel doseči mir in varno okolje na Kosovu, je bila demilitarizacija OVK in samega Kosova. Zasega orožja je po mojem mnenju nekakšen predpogoj za vzpostavitev reda in miru.

Takoj po tem, ko so jugoslovanske sile 21. junija 1999 zapustile Kosovo, je vodja OVK Hashim Thaci podpisal sporazum o demilitarizaciji in transformaciji OVK (*Undertaking of Demilitarisation and Transformation*). To je bila prostovoljna izjava o nameri OVK za izpolnjevanje zahtev resolucije VS ZN 1244 o njihovi demilitarizaciji. 21. septembra 1999 je OVK prenehala obstajati. Nekateri njeni člani so se vključili v program, ki jim je ponujal

znanja, potrebna za opravljanje državnih služb. Drugi pa so se rekrutirali za oblikovanje kosovske policije - *Kosovo Police Service* (Jackson 1999, 19).

KFOR je z operacijami, kot je *Iron First*,⁴ skušal pokazati sposobnost za delovanje proti kakršnimkoli ekstremistom in organiziranemu kriminalu na celotnem območju delovanja. Akcije so bile izvedene tako na območjih, kjer živijo kosovski Srbi, kot tudi na območjih kosovskih Albancev, kar odraža načelo nepristranskosti enot KFOR (KFOR 2002a).

Že od samega začetka delovanja KFOR na Kosovu, so sile KFOR porabile veliko sredstev in delovne sile prav za uničenje orožja in ostalih zalog vojnega materiala po celotnem območju Kosova. V ta namen so oblikovali program za uničevanje orožja, imenovan *Weapon Destruction Programme*, s pričetkom aprila 2000, trajal je vse do konca leta 2001. Da bi orožje uničevali kar se da hitro, so ob pomoči sredstev nizozemske vlade podpisali pogodbo z lokalnim podjetjem, katerega sposobnost je pretopiti šest ton orožja dnevno. Poleg tega so ustanovili še program za uničevanje streliva, imenovan *Ammunition Destruction Programme*. Vse z namenom učinkovitega izvajanja naloge za uničevanje orožja, kar potrjuje tudi podatek, da je bilo zbranih več kot sedem milijonov kosov orožja (KFOR 2002b).

Da bi zbrali čim več ilegalnega orožja, je KFOR v sodelovanju z UNMIK policijo izvedel program prostovoljne predaje orožja, streliva in eksplozivnih sredstev, ki je trajal med 15. marcem in 15. aprilom 2002. Cilj programa je bil nadaljnje zmanjšanje ilegalnega orožja, kjer prebivalci niso bili kazensko preganjani zaradi posedovanja le-tega (KFOR 2002c).

Uničenje in zasega ilegalnega orožja je bistvenega pomena, sploh na območju, kjer so še vedno prisotni med-etnični konflikti in sovraštvo med narodi. S številnimi akcijami je KFOR, tudi v sodelovanju z UNMIK-om, vsekakor pokazal pripravljenost ter sposobnost izpolnjevanja dane naloge.

4.5.3 Vzpostavitev in ohranjanje varnega okolja za vrnitev beguncev

Zaradi vojne in etničnega čiščenja albanskega prebivalstva, je s Kosova pobegnilo okoli 863.000 beguncev, ki so zatočišče iskali v sosednjih državah, predvsem v Makedoniji in Albaniji. Preko 590.000 prebivalcev Kosova je bilo notranje razseljenih. Po podatkih UNHCR se je v obdobju od junija 1999 do avgusta istega leta na Kosovo vrnilo približno 750.000 beguncev,

⁴ Iron First je bila operacija, s katero so pripadniki KFOR skušali zaseči čim več ilegalnega orožja.

od tega 716.400 iz sosednjih držav, 33.500 pa iz držav izven regije. Do konca leta se je vrnilo okoli 95 % vseh beguncev (UNHCR 1999).

Ob tem velja omeniti, da je s kosovsko krizo imela največ težav Makedonija, kamor so nenadzorovano začeli prihajati begunci. Kljub prihodu človekoljubne pomoči in sodelovanju vojaških sil Nata pri namestitvi beguncev, je imelo tako veliko izseljevanje albanskih beguncev v Makedonijo svojo politično razsežnost. Makedonski Albanci so do svojih rojakov s Kosova čutili simpatijo, kar je samo še okrepilo občutek skupne identitete in željo po skupnem življenju (Vukadinović 2000, 76).

KFOR se je tukaj izkazal, saj so srbske vojaške enote zapustile ozemlje Kosova. To je omogočilo vrnitev domov skoraj milijon beguncem.

4.5.4 Preprečevanje obnovitve sovražnosti in uporaba sile za zagotovitev premirja

Ko so čete Nata vstopile na Kosovo so sprva postavile generalni štab v Prištini. Zaradi lažjega ohranjanja miru je KFOR razdelil območje Kosova v pet con. Sever, ki vključuje območje Kosovske Mitrovice, je nadzirala Francija, ki je v začetku prispevala 7.000 enot. Jug, v regiji Prizren, je bil pod odgovornostjo Nemčije z 8.000 enotami. Peć na zahodu je bila pod nadzorom Italije (6.000 enot). Osrednji del okoli Prištine in vzhodna regija okoli kraja Gnjilane pa sta bili odgovornost VB in ZDA.

Enote KFOR, ki so na Kosovo vstopile iz sosednje Makedonije in Albanije, so naletele le na nepomemben srbski odpor, kjer so se srečali z osamljenimi srbskimi silami.

Kljub dejstvu, da je KFOR vojaško prevzel nadzor nad ozemljem, so bile razmere silno nestabilne. Stanje, ki je pričakalo ZN in Nato je predstavljalo situacijo, ki je do tedaj še niso izkusili. Administrativni aparat je bil zrušen. Srbi, ki so bili del vladajoče administracije, so bežali, obetal se je tudi spor med Albanci za prevzem avtoritete.

Medtem so kosovski Srbi in Romi postajali tarče maščevalnih napadov. Tisti Srbi, ki niso zbežali, so bili nasilno preganjani s svojih domov.

Teh dejanj KFOR v prvih dneh delovanja ni bil sposoben preprečiti, maščevalni poboji srbske in drugih manjšin so se pred očmi varnostnih sil nemoteno odvijali.

V prvih dveh mesecih delovanja je KFOR spoznal, da naloge, ki jih je potrebno opraviti, ne bodo povezane le z vojaško zasedbo osvobojene province Kosovo. Poleg vzpostavljanja reda

in miru, so obnovljali še lokalno infrastrukturo in upravljali z regijo (Independent International Commission on Kosovo 2000).

Preprečevanje obnovitve sovražnosti se je izkazalo za izjemno težko nalogo na področju preprečevanja med-etničnega nasilja. Več kot 90 % prebivalstva predstavljajo kosovski Albanci, ki so bili pred in med vojno žrtve preganjanj, razseljevanj in strašnih kriminalnih dejanj s strani Srbov. Po koncu vojne in umiku srbskih sil so mnogi Albanci iskali maščevanje. Tako je bila na začetku naloga KFOR-ja zaščititi srbsko manjšino, saj se sovražnosti niso polegale kar nekaj časa.

Pred vojno je na Kosovu živel približno 200.000 Srbov, po njej pa so mnogi odšli zaradi strahu pred maščevalnimi napadi. Tako jih je po poletju 1999 ostala le slaba polovica. Ti so zgoščeni v naseljih Kosovska Mitrovica, Gnjilane in Orahovacu. Kosovska Mitrovica je postala žarišče med-etničnih spopadov. Mesto je razdeljeno na severni del, ki pripada Srbom in je zatočišče za vse Srbe s Kosova, ter južni albanski del. Albanci najbrž nikoli ne bodo sprejeli izgube severnega dela Mitrovice, kar predstavlja spečo grožnjo za morebitne izbruhe nasilja. Isto velja za Srbe. Dokler ne bodo sprejeli, da so del Kosova in ne Srbije, bo problem ostal nerešen, morebiten ponoven izbruh nasilja pa vse bolj mogoč (prav tam).

Vsekakor se je predvsem na začetku KFOR soočal z mnogimi težavami. Sčasoma si je s svojim delom pridobil zaupanje lokalnega prebivalstva ter si ustvaril status zaupanja vredne sile, ki se trudi enakovredno ščititi tako kosovske Albance, kot tudi kosovske Srbe. Tu se je še enkrat potrdilo dejstvo, da miru ni mogoče dobiti na hiter način.

4.5.5 Podpora in sodelovanje z mednarodnimi civilnimi strukturami

Tukaj se osredotočim na sodelovanje z UNMIK-om (*United Nations Mission in Kosovo*), ki je bil prav tako kot KFOR pravno utemeljen z resolucijo VS ZN 1244, saj so dogodki na Kosovu po koncu vojne zahtevali širši mednarodni napor za stabilizacijo razmer. S tem namenom je bil oblikovan UNMIK, ki naj bi v sodelovanju z drugimi mednarodnimi akterji izvajal številne naloge, opredeljene v resoluciji. Te naloge so:

- vzpostavitev avtonomije in samouprave Kosova;
- izvajanje osnovnih civilnih administrativnih funkcij, kjer je to potrebno in kolikor dolgo je potrebno;

- organiziranje in nadziranje razvoja začasnih institucij demokratične in avtonomne samouprave v okviru iskanja trajne politične rešitve konflikta;
- po vzpostavitvi lokalnih oblasti predati administrativne odgovornosti in nadzorovati ter podpirati njihove konsolidacije in druge aktivnosti izgradnje miru;
- podpirati politični proces, ki naj bi privedel do dokončnega statusa Kosova;
- v zaključni fazi izvajati nadzor prenosa avtoritete s kosovskih začasnih institucij na institucije, ki so oblikovane v skladu z določili o politični rešitvi spora;
- podpirati obnovo ključne infrastrukture ter drugih aktivnosti gospodarske obnove;
- zagotavljati humanitarno in drugo pomoč v sodelovanju z drugimi mednarodnimi humanitarnimi organizacijami;
- ohranjati red in mir ter zakonitost, vključno z oblikovanjem lokalne policije, medtem pa to izvajati ob pomoči in prisotnosti mednarodnih policijskih sil;
- promovirati in ščititi človekove pravice;
- zagotavljati varno vrnitev beguncev in razseljenih oseb na njihove domove na Kosovu

(Grošelj 2007, 146–147).

Kljub načrtu, da bo do junija 1999 na Kosovo prispelo 3.000 mednarodnih policistov, so bile sile KFOR prepuščene same sebi, tako da so vzpostavljali red in zakone sami, brez pomoči UNMIK-a. Le-ta je na Kosovo prihajal zelo počasi, do junija 2000 le 77 % odobrenih enot. Počasi je prevzem vseh naštetih nalog s strani UNMIK-a le stekel (Independent International Commission on Kosovo 2000).

Kljub počasnemu prihodu UNMIK-a na Kosovo sta, z namenom uspešne izvedbe mirovnega procesa, KFOR in UNMIK že od začetka vzpostavila tesno delovno razmerje in v ta namen oblikovala celovito strukturo za medsebojno usklajevanje. Sem so spadali dnevni sestanki med posebnim odposlancem generalnega sekretarja ZN in KFOR poveljnikom na najvišji ravni.

UNMIK je tesno sodeloval s KFOR in mu pomagal pri izpolnjevanju njegovih odgovornosti in nalog za zagotavljanje varnosti na Kosovu. Spodaj so naštetih le nekateri primeri sodelovanja:

- ob pomoči enot KFOR je UNMIK-u uspelo preprečiti nepooblaščen prevzem medijskih objektov;
- v sodelovanju s KFOR je UNMIK prevzel različne ukrepe za krepitev zaupanja, katerih cilj je obvladovanje kosovskih Albancev in pomiritev kosovskih Srbov;
- ob nešteti poročilih o namernem uničevanju uradnih dokumentov, je UNMIK ob pomoči KFOR sprejel ukrepe za zavarovanje teh uradnih dokumentov, ki so skladiščeni v administrativnih zgradbah;
- UNMIK in KFOR sta skupaj sodelovala tudi pri projektih odstranjevanja min, predvsem na področju izmenjave informacij.

Pri vsem tem je še potrebno poudariti, da je KFOR aktivno sodeloval s človekoljubnimi organizacijami in nevladnimi organizacijami pri akcijah za zaščito in promocijo človekovih pravic. Iz vsega naštetega je mogoče sklepati, da so se mednarodne civilne kot tudi varnostne sile povezale in skupno delovale z namenom vzpostaviti varno okolje na Kosovu (Generalni sekretar 1999).

4.6 Analiza

V prizadevanja za rešitev konflikta na Kosovu se je Nato kot varnostna organizacija⁵ vseskozi aktivno vključeval. S pomočjo Natovega strateškega koncepta iz leta 1999, ki mi bo v pomoč pri analizi Natove akcije in nalogah sil KFOR na Kosovu, ga na tem mestu povzamem v tistem delu, ki mi pomaga pri analizi. Strateški koncept Nata o varnostnih izzivih pravi:

Kljub pozitivnim premikom v strateškem okolju in dejstvu, da obstaja majhna verjetnost obsežnejše konvencionalne agresije proti zavezništvu, dolgoročno še vedno obstaja možnost za nastanek takšne grožnje. Varnost zavezništva je še naprej odvisna od raznovrstnih vojaških in nevojaških tveganj, ki so mnogostranska in jih je pogosto težko napovedati. Ta tveganja obsegajo negotovost in nestabilnost v evroatlantskem prostoru in okoli njega ter možnost regionalnih kriz na obrobju zavezništva, ki bi se lahko razvile v kratkem času. Nekatero države v evroatlantskem prostoru in okoli njega imajo resne gospodarske, socialne in politične težave. Etnična in verska nesoglasja, spori o ozemeljskih vprašanjih, neustrezna ali neuspešna prizadevanja za izvajanje reform, kršitev človekovih pravic in razpad države lahko povzročijo lokalno ali celo regionalno nestabilnost. Posledične napetosti bi lahko povzročile krize, ki bi vplivale na evroatlantsko stabilnost, človeško trpljenje in oborožene spopade. Slednji bi lahko različno vplivali na varnost zavezništva in ob razširitvi na sosednje države na varnost držav članic zveze Nato in drugih držav (Nato 1999).

V strateškem konceptu Nato tudi poudarja, da v času po hladni vojni nevarnosti ne predstavlja več le vertikalna grožnja konflikta, ki predstavlja stopnjevanje nasilja, ampak resnično grožnjo trenutnim razmeram predstavlja horizontalna (v geografskem smislu) grožnja širjenja konflikta (Jardine 2008).

Iz koncepta je razvidna primarna naloga Nata, tj. zagotavljanje varnosti z namenom preprečevati nestabilnost evroatlantskega območja. Zaradi stopnjevanja konflikta na Kosovu in morebitne razširitve le-tega na širše območje, je mednarodna skupnost pred vojaškim posredovanjem Nata izvedla vrsto diplomatskih ukrepov, s katerimi je želela ustaviti nasilje na Kosovu.

⁵ Širše o Natu in njegovi strukturi glej v Ferfila in Grizold 2000, 216–237.

Z resolucijo VS ZN 1199 je OZN izrazil globoko zaskrbljenost zaradi prekomerne uporabe sile srbskih vojaško-policijskih sil in zahteval zaustavitev spopadov od obeh vpletenih strani. Z mirovnim sporazumom iz Rambouilleta, v katerem je januarja 1999 ameriška sekretarka Madeline Albright predstavila načrt za avtonomijo Kosova v okviru ZRJ, so prav tako skušali rešiti pereč problem, vendar so ga podpisali samo kosovski Albanci, srbska stran pa ga je zavrnila. In to kljub Natovi grožnji, da bo začel z letalskimi napadi, če sporazuma ne podpišejo (Ferfila in Grizold 2000, 238).

Najprej lahko trdim, da je Nato pred uporabo sile za rešitev konflikta na Kosovu s pomočjo diplomacije skušal na miroljuben način rešiti konflikt na Kosovu. Preventivno diplomacijo je Nato uporabil, ko je ob zavrnitvi sporazuma iz Rambouilleta srbski strani zagrozil z letalskim posredovanjem. Natu na diplomatski način ni uspelo rešiti kosovskega konflikta, zato je za vzpostavitev miru začel z vojaškim posredovanjem za končanje vojne na Kosovu. Z vojaškim posredovanjem je Nato uporabil operacijo vsiljevanja miru (*peace enforcement*).⁶

Ko je Nato kot regionalna organizacija z operacijo vsiljevanja miru tega tudi dosegel, se je moral osredotočiti na naslednjo nalogo, tj. nadzor in pomiritev konflikta, saj je obstajala grožnja regionalni nestabilnosti. Podpis vojaško-tehničnega sporazuma med Natom in ZRJ, ki je imel za posledico takojšen umik vseh vojaških sil ZRJ s Kosova, lahko označim kot pomiritev konflikta, saj so sile Nata KFOR postale edina legitimna vojaška sila na Kosovu.

Pri nadzoru konflikta je imel KFOR več težav, saj sprva ni bil sposoben obvladovati maščevalnih akcij kosovskih Albancev proti kosovskim Srbom. Pri nadzoru konflikta je moral KFOR upoštevati dvoje, in sicer nevarnost stopnjevanja nasilja znotraj Kosova ter morebiten *spill-over* učinek, kar bi imelo za posledico razširitev konflikta v sosednje države. S tem bi se kriza na območju jugovzhodne Evrope samo še poglobila. Pri preprečevanju notranje razširitve konflikta je imel KFOR v prvih mesecih delovanja težave predvsem zato, ker je bil prihod civilne policije UNMIK, ki naj bi prevzel določene naloge, izredno počasen. Zaradi tega je sprva nastal nekakšen vakuum, znotraj katerega so se maščevalne akcije lahko nekaj časa odvijale nenadzorovano. To se je zgodilo tudi zato, ker sile KFOR niso bile pripravljene

⁶ Poleg operacij za vsiljevanje miru, Nato uporablja tudi operacije v podporo miru (*peace support operation*) OZN. Mednje spadajo preventivna diplomacija, preventivna razmestitev sil (*preventive deployment*), vzpostavitev miru (*peacemaking*), ohranjanje miru (*peacekeeping*) ter krepitev miru (*peacebuilding*) (Kotnik-Dvojmoč 2002, 192-201).

na začasen prevzem policijskih funkcij do prihoda UNMIK-a. Po mojem mnenju bi se sile Nata v prihodnje, z dodatnim usposabljanjem, takim situacijam lahko izognile.

Grožnja horizontalnega širjenja konflikta se je pojavila leta 2001 na meji z Makedonijo. Nestabilnost na Kosovu je vplivala tudi na tedanji konflikt v Makedoniji, ko so se na meji oboroženi albanski uporniki borili z makedonskimi varnostnimi silami. Ob uspešnem sodelovanju sil KFOR in Nata z EU, so dosegli podpis Ohridskega sporazuma. Poleg tega je Nato izvedel še operacijo *Essential Harvest* za razorožitev albanskih upornikov in uničenje orožja. Temu je sledila še operacija *Amber Fox*, s katero so nudili zaščito mednarodnim opazovalcem, ki so nadzirali implementacijo Ohridskega sporazuma (NATO 2007a).

Na tem mestu lahko upravičeno trdim, da so sile KFOR v tem letu neučinkovito izvajale nalogo nadziranja meja in preprečevanja konfliktov. Niso znale preprečiti horizontalne širitve konflikta, zato se na področju preprečevanja konflikta v letu 2001 niso odrezale najbolje. So pa nato dosegle pomiritev konflikta s podpisom omenjenega sporazuma, kar je imelo za posledico tudi kasnejše končanje konflikta.

5 KRIZA 2004 IN PRESTRUKTURIRANJE KFOR

Mednarodna skupnost je leta 1999 prevzela odgovornost za varnost in nadaljnji razvoj Kosova. Natova misija KFOR je bila ustanovljena z namenom vzpostaviti in zagotavljati mir v kosovski pokrajini, poskrbeti za varno okolje in nuditi podporo samemu mirovnemu procesu. Vendar je KFOR-ju spodletelo. Ni mu uspelo preprečiti nasilja med etničnima skupinama Srbov in kosovskih Albancev. Vsaj ne marca 2004, ko je izbruhnila kriza in se je nasilje po letu 1999 zopet naselilo na Kosovo.

Dva dneva delno organiziranih požigov, ropanj, streljanj in metanja granat, je za posledico pustilo 19 mrtvih, skoraj 900 ranjenih, preko 700 uničenih domov Srbov in Romov, deset poškodovanih ali uničenih javnih zgradb, uničenih 30 srbskih cerkva in dva samostana ter okoli 4.500 kosovskih Srbov pregnanih z domov (International Crisis Group 2004 - v nadaljevanju ICG).

V tem poglavju bom analizirala, kako je sploh prišlo do krize in kaj je KFOR storil narobe, da te krize ni znal preprečiti.

5.1 Nejasen status kot vir nezadovoljstva med kosovskimi Albanci

Vse od Natovega posredovanja leta 1999 pa do leta 2004, ko je nasilje med Srbi in Albanci na Kosovu zopet izbruhnilo, se je nestrpnost in nezadovoljstvo glede neurejenega prihodnjega statusa Kosova med kosovskimi Albanci samo stopnjevalo.

Kosovski Albanci so svojo neodvisnost razglasili že leta 1991 in do leta 2004 so zaman čakali, da bi bili priznani kot neodvisna država s strani mednarodne skupnosti in Srbije. Ker ni bilo vidnega napredka glede ureditve njihovega statusa in glede tega, koliko časa bo še trajal mandat UNMIK-a,⁷ so se frustracije kosovskih Albancev iz dneva v dan večale.

⁷ UNMIK (United Nation mission in Kosovo), ustanovljen z resolucijo 1244 VS ZN, ki ga je pooblastil za izvajanje osnovnih civilno-upravnih funkcij na Kosovu. Njegove naloge določa 10. točka resolucije VS ZN 1244/1999, ki generalnega sekretarja OZN pooblašča, da v sodelovanju z relevantnimi mednarodnimi organizacijami vzpostavi mednarodno civilno prisotnost na Kosovu, ki bo omogočila vzpostavitev prehodne uprave, pod katero bo prebivalstvo Kosova uživalo visoko raven avtonomije znotraj ZRJ, ki bo vzpostavljala in nadzirala razvoj začasne demokratične samouprave ter zagotavljala pogoje za mirno in normalno življenje vseh prebivalcev Kosova (Grošelj 2007, 129).

5.2 KFOR v obdobju 1999–2004

Misija KFOR je bila na Kosovo napotena z namenom odvrniti oziroma preprečiti jugoslovanskim varnostnim silam nadaljnje akcije proti kosovskim Albancem. Enote KFOR so bile razdeljene v pet večnacionalnih brigad in so izpolnjevale naloge, kot so nadzor umika jugoslovanskih sil, nudenje spremstva in zaščite prebivalcem, nadzor razorožitve OVK ter ostale naloge predvidene v vojaško-tehničnem sporazumu (Honzak 2006).

Kot posebej zahtevno se je za KFOR izkazalo preprečevanje med-etničnega nasilja. Več kot 90 % prebivalcev je kosovskih Albancev, ki so bili pred in med vojno deležni preganjanja, razseljevanja ter strašnih zločinov s strani Srbov. Z ustavitvijo nasilja in sovražnosti ter umikom srbskih sil s Kosova, je mnogo Albancev želelo maščevanje. Predvsem radikalni albanski nacionalisti so želeli očistiti Kosovo vseh ostalih etničnih skupin (Independent International Commission on Kosovo 2000).

Kot je v svojem poročilu junija 2000 opozoril tudi takratni generalni sekretar ZN Kofi Annan, se varnostna situacija na Kosovu ni bistveno spremenila, saj pripadniki manjšin ostajajo žrtve ustrahovanj, napadov ter groženj vsepovsod na Kosovu (Generalni sekretar 2000).

Ker so kosovski Srbi pripadali etnični skupini Srbov, so jih sprva tudi zavezniške sile imele za krivce. Tudi zato, ker so jih zahodni mediji, ki še niso pozabili na vojno v Bosni in Hercegovini, obtožili hudih zločinov, podobnih Srebrenici ali Sarajevu. Ti predsodki so seveda vplivali tudi na pripadnike enot KFOR-ja. Kljub temu, da so zagovarjali načelo nepristranskosti, so nekatere enote KFOR-ja ohranile očitno naklonjenost do kosovskih Albancev vse do marca 2004. K nenaklonjenosti enot KFOR do Srbov so nekaj pripomogli tudi Srbi sami, predvsem s trmastim zavračanjem sodelovanja z UNMIK-om, neupoštevanjem in zavračanjem demokratičnih volitev ter ne nazadnje z njihovim nacionalnim ponosom. Drugače je bilo z jugoslovanskimi varnostnimi silami, ki so bile ob prihodu misije KFOR na Kosovo njegov sovražnik. Odnos med njima se je gradil veliko hitreje, predvsem bolj prilagodljivi so bili ter sčasoma pripravljeni na sodelovanje. Sčasoma Srbi Natu in KFOR-ju niso več predstavljali grožnje.

Ker so se razmere na Kosovu izboljšale in so se stabilizirale, so se tudi enote KFOR-ja začele manjšati, temu primerno so se spremenile tudi njihove naloge. V začetku leta 2004 je bil v skladu z načrtom za razvoj in preoblikovanje KFOR-ja sprejet nov koncept, katerega glavna predpostavka je bila, da bo vodstvo in odgovornost za varnostne razmere na Kosovu prevzela

UNMIK policija v sodelovanju s kosovskimi varnostnimi silami (KPS). KFOR bi, v kolikor bi bilo to potrebno, nudil samo podporo. Vendar pa je bil prenos teh nalog za takratne razmere na Kosovu prehitel (Honzak 2006).

5.3 Stopnjevanje nasilja

Med-etnično nasilje je postajalo stalnica na Kosovu. Razmere po Natovem vojaškem posredovanju so bile drugačne, saj so postajali Albanci tisti, ki so spodbujali med-etnično nasilje nad Srbi in ne obratno, kot pred letom 1999. Sedaj je bila manjšina Srbov tista, ki je potrebovala zaščito s strani enot KFOR, saj je v Albancih želja po maščevanju naraščala skupaj z nezadovoljstvom glede prihodnjega statusa Kosova.

O tem jasno priča tudi podatek neodvisne komisije za Kosovo, kjer je navedeno, da je nekaj dni pred izbruhom marčevskega nasilja škof Artemije v pismu VS ZN opozoril na to, da so kosovski Albanci uničili ali resno poškodovali 112 pravoslavnih cerkva na Kosovu, od teh jih je bilo 33 iz časa srednjeveške Srbije 14.-16. stoletja. To je za mnogo Srbov pomenilo le-to, da se kosovski Albanci trudijo izbrisati vse dokaze o tem, da so Srbi kadarkoli prebivali na Kosovu. Vrstili so se tudi številni napadi na prebivalstvo. Junija 2003 je bil v kraju Obilić umorjen starejši par in njun sin, njihova hiša pa je bila požgana. 13. avgusta 2000 se je zgodil še en zločin, ko sta dva albanska napadalca streljala na mladino in otroke, ki so se kopali v reki, imenovani Pecka Bistrica, ki leži na meji med srbsko vasjo Goraždevac in albansko vasjo Zahać. Dva otroka sta bila ubita, štirje pa so bili ranjeni. Naslednji izzivalen umor se je zgodil 19. februarja 2004, ko sta bila ubita dva kosovska Srba. Beograd in kosovski Srbi so bili seveda nezadovoljni, KFOR so prosili, naj naredi več za izboljšanje varnostnih razmer na Kosovu. Vsak izmed teh umorov je med kosovskimi Srbi spodbudil tako jezne demonstracije, kot tudi maščevalne napade proti kosovskim Albancem, ki so potovali skozi srbske enklave. Po enem izmed umorov, ki so jih zagrešili kosovski Albanci, so se jim Srbi maščevali z zaprtjem ceste, ki je albanske vasi odrezala od sveta. Albanci so se seveda začeli boriti za ponovno vzpostavitev njihove cestne povezave (ICG 2004).

5.4 KFOR izgublja avtoriteto

Nasilni dogodki so se vrstili, nestrpnost se je stopnjevala, v zadnjih mesecih leta 2003 in v začetku leta 2004 pa so celo enote KFOR občutile ustrahovanje s strani kosovskih Albancev.

Francoske enote KFOR so v vasi Prekaz 25. oktobra 2003 doživele skorajšnji spopad z družino Jasharis, katere člani so bili pripadniki KLA. Vojaki KFOR so večkrat naredili obhod v in okoli ograjenega poslopja, ki je posvečeno 56-im žrtvam, ki so jih srbske sile ubile v dvodnevni bitki in ki je pomenila začetek vojne leta 1998, zato so člani zgoraj omenjene družine proti enotam KFOR namerili orožje. Francoski vojaki so se nemudoma umaknili in ta njihov umik je simbolično pomenil izgubo avtoritete sil KFOR.

Ta izguba avtoritete se je potrdila tudi 13. novembra, ko je KFOR nudil spremstvo srbskim beguncem, ki so želeli obiskati svojo domačo vas Mušutište. Kosovski Albanci so jih kamenjali in celo povzročili eksplozije v več zapuščenih hišah. Zaskrbljenost nad tem dejanjem je izrazil tudi častnik KFOR z izjavo, da dejstvo, da so bili begunci napadeni kljub našemu spremstvu, jasno kaže na to, da smo izgubili vsako avtoriteto (ICG 2004).

KFOR je bolj kot ne sam sebe prepričeval, da se varnostne razmere izboljšujejo. Tako je v sodelovanju z UNMIK-om nadaljeval z urejanjem varnosti v Mitrovici, ki je bila med in po vojni pravo bojno polje, saj je bil most čez reko Ibar prizorišče spopadov med albansko večino, naseljeno na južni strani mostu, ter srbsko manjšino na drugi strani. Tako je 6. novembra 2003 nadzor nad mostom v Kosovki Mitrovici KFOR predal UNMIK-u in kosovski policiji. UNMIK je zatrjeval, da je kosovska policija povsem pripravljena na prevzem nalog in skrb za varnost na mostu čez reko Ibar. Manjši incident se je zgodil že decembra istega leta, ko je takratni albanski premier Rexhepi večerjal s predstavniki Svetovne banke v restavraciji v severnem delu Mitrovice, kjer je živel srbska manjšina. Ko so Srbi videli oboroženo albansko spremstvo na njihovem ozemlju, so se seveda odzvali z agresijo. Restavracijo so napadli z obeh strani, vendar se na nasilje kosovska policija ni odzvala, prav tako se ni odzval KFOR.

Tudi v Prištini so se varnostne razmere vztrajno slabšale. To se je kazalo predvsem z uporabo eksplozivnih sredstev, ki so bila velikokrat nameščena na vozila UNMIK-a, vendar so ali zatajila pri detonaciji, ali pa je bil UNMIK anonimno obveščen in tako pravočasno preprečil najhujše (prav tam).

5.5 Izbruh nasilja

Povod za izbruh krize se je začel 15. marca 2004, ko je bil ustreljen in hudo ranjen 19-letni kosovski Srbi v srbski vasi Čaglavica, ki se nahaja na obrobju Prištine in avtoceste, ki južno pelje do Makedonije. Lokalni Srbi so se na incident seveda takoj odzvali, kot že mnogokrat

prej, z blokiranjem in zaporo avtoceste. Srbski vaščani so zaprli cesto med Prištino in Skopjem, ki poteka skozi Čaglavico, zaprli pa so tudi cesto Priština–Gnjilane, ki poteka skozi srbsko enklavo Gračanica. Tako so bili nekateri Albanci, ki so potovali po tej cesti napadeni s strani Srbov, prav tako tudi irski kontingent KFOR-ja, ki je skušal podreti srbsko zaporo ceste v Čaglavici. Blokada glavne ceste med Prištino in Skopjem je močno razjezila Albance, saj je imela ta povezava izjemen gospodarski pomen za Kosovo. Za Srbe pa je bilo streljanje na 19-letnika le še en izmed številnih incidentov, za katere ne UNMIK ne KFOR nista kazala dovolj zanimanja (Human Rights Watch 2004).

Naslednji dan so Srbi nadaljevali z blokado avtoceste, zaradi česar je bila Priština odrezana od juga Kosova. Vsak poskus kosovskih Albancev, da bi to blokado preprečili, je bil nasilno zaustavljen s strani kosovskih Srbov. Poleg tega so v Čaglavici Srbi organizirali tudi izzivalen shod, med katerim je množica zažgala policijski avto. Poškodovana je bila tudi lastnina kosovskih Albancev, napadli so tudi eno izmed albanskih hiš, na kar se je KFOR odzval z opozorilnimi streli. Srbi so zaustavili tudi vozila enot UNMIK-a in KFOR-ja. Ker KFOR in UNMIK nista storila dovolj, da bi Srbom preprečila, da bi prestolnico Prištino, ki je štela več kot 500.000 prebivalcev kar tako odrezali od sveta, se je nezadovoljstvo med kosovskimi Albanci samo stopnjevalo.

Če so kosovski Srbi s temi protesti le želeli mirovne sile opozoriti na nemogoče razmere, pa je za kosovske Albance to pomenilo, da je srbska manjšina, ki je štela pet odstotkov prebivalstva, ostala dominantna in spoštovana skupina na Kosovu (Honzak 2006).

Stanje na Kosovu je bilo zaradi dogodkov v Čaglavici že zelo napeto. Zvečer so mediji predvajali še novico o tem, kako naj bi srbska mladina s psom pregnala v reko štiri kosovske otroke iz albanske vasi Caber v bližini Mitrovice, od katerih so trije utonili. Dogodek je vsekakor tragičen, vendar na tem mestu velja omeniti še temeljito preiskavo, ki so jo uvedli ZN v sodelovanju z albanskim sodnikom s Kosova in ki je razkrila mnogo dvomljivih navedb o dogodku in dejstev, ki se nikakor niso ujemala z izjavami prič, zato so se pojavili veliki dvomi o udeležnosti in krivdi Srbov za utopitev albanskih otrok (Human Rights Watch 2004).

Ne glede na vse pa je bilo ozračje na Kosovu prenapeto, da bi se bilo moč izogniti ponovnemu izbruhu nasilja na Kosovu. Nasilje med etničnima skupinama Albancev in Srbov

na Kosovu se je samo stopnjevalo, zaradi česar je bilo Kosovo pripravljeno na novo krizo, ki je izbruhnila že naslednji dan, 17. marca 2004.

5.5.1 17. marec – prvi dan nasilja

Nasilje je sprva izbruhnilo v Kosovski Mitrovici, najbolj občutljivem delu Kosova. Pobudo za začetek nasilja so prevzeli kosovski Albanci, ki so prečkali reko Ibar, da bi v severnem delu srbskega dela mesta začeli z izzivanjem. Nekaj sto Srbov se je zbralo na severnem bregu in začeli so se oboroženi spopadi. Najprej so se kamenjali, nato pa začeli uporabljati tudi strelno orožje. Med nemiri na mostu je bila vržena granata, ki je poškodovala albanske in francoske čete. Na koncu dneva so bili ubiti štirje Albanci ter francoski vojak, ki je umrl za posledicami poškodb granate. Številni so bili ranjeni.

Prištino so hitro dosegle novice o stopnjevanju nasilja v Kosovski Mitrovici. V centru Prištine so se zbrali predvsem študenti prištinske univerze, približno 3.000–5.000, ki so svoj pohod začeli proti glavnemu štabu UNMIK. Nasilneži so se nato obrnili proti vasi Čaglavica, kjer so po besedah KFOR-ja potekal pravi srednjeveški boji s pestmi. Kosovski Albanci so enote KFOR-ja in UNMIK-a zaustavili, tako da so se le-te samo nemočno skušale prebiti v eno izmed srbskih enklav. Tako Srbi kot tudi Albanci so imeli orožje. Ko so Albanci dosegli vas, so začeli požigati srbske hiše. Požigali so tudi vozila KFOR-ja in UNMIK-a. V poskusih pomagati kosovskim Srbom, so bile enote KFOR-ja nemočne, saj so jih Srbi vedno premagali. Nasilje se je naprej razširilo v skoraj vsa mestna središča. Nemške enote KFOR niso bile sposobne preprečiti požiga starega samostana v Prizrenu. Podobna nasilna dejanja so se odvijala tudi v Ferizaju, Kosovskem Polju, Novem Brdu, Gjakovu, Peči in Lipljanu. Po koncu prvega dne nasilja je bilo celotno Kosovo v ognju, varnostne sile premagane in izčrpane ter mnogo srbskih enklav nezaščitenih (ICG 2004).

5.5.2 Drugi dan nasilja

Po mirnem začetku dneva je Čaglavica hitro postala tarča nasilnih tolp, vendar je bil ta dan KFOR bolje pripravljen in jih je zaustavil. Študenti prištinske univerze so se zopet podali na pohod po mestu, tokrat v spremstvu svojih učiteljev in veteranov OVK. Množica se je usmerila proti hribu Vetrenik, zato so se tudi sile KFOR osredotočile na greben tega hriba in tako pustile nezaščitene obrobne dele Prištine, predvsem Kosovsko Polje in Obilić. Obe mesti so kosovski Albanci napadli, požgali in izropali. Ko so jih enote KFOR skušale evakuirati, so

nanje vrgli granate, ki k sreči niso eksplodirale. V obeh krajih je bilo požganih več kot 250 hiš, tudi v ostalih mestih Kosova je bila situacija podobna.

Množična histerija, ki je zajela Kosovo 18. marca je bila še bolj izrazita kot prejšnji dan. Tarče so bile izbrane bolj sistematično, obsežno ter brezobzirno. Večina domov je bila uničenih drugi dan nasilja, torej 18. marca. Nekatera mesta, ki so prvi dan izbruha doživela le malo nasilja, so naslednji dan doživela obsežno etnično čiščenje.

19. marca so se razmere občutno umirile, čeprav nihče ni vedel, kaj se bo zgodilo. Vse enote KFOR so bile nameščene izven svojih baz, njihova glavna naloga je bila zaščititi manjšino kosovskih Srbov. Vsako premikanje večje skupine ljudi je bilo sumljivo, avtobusom in tovornjakom vožnja ni bila dovoljena, prav tako so bile glavne poti pod nadzorom in sistematično zaprte.

Prihodnjih nekaj tednov so bile razmere napete, še posebno ob dnevih, ko so se vrstili pogrebi žrtev etničnega čiščenja (ICG 2004).

5.6 Analiza krize in napake KFOR

Ko se je nasilje umirilo, so mednarodni uslužbenci trdili, da so bili marčevski dogodki vse prej kot spontani izbruhi nasilja. Kakorkoli že, dejstvo je, da so bile mednarodne sile KFOR, misija UNMIK in kosovska policija nemočni proti izgredom, ki so izbruhnili 17. in 18. marca, ne glede na to, ali so bili povsem spontani ali organizirani. Varnostne sile, ki naj bi bile na Kosovu z namenom preprečevati med-etnično nasilje, svoje naloge v marčevski krizi niso opravile, še več, spodletelo jim je v vseh pogledih.

Dva dni trajajoče nasilje na Kosovu je pokazalo, da KFOR ni bil pripravljen na tovrstno nasilje in se ni bil sposoben odzvati na takšne dogodke, kar pomeni, da mu je spodletelo pri izpolnjevanju nalog. V dveh dneh je bilo 33 večjih izbruhov nasilja z več kot 51.000 izgredniki, izmed katerih jih je nekaj uporabljalo tudi vojaško orožje. Ta dva dneva sta bila žalosten prikaz omejene odločnosti in sposobnosti odziva varnostnih sil (ICG 2004).

5.6.1 Nezmožnost varnostnih sil zaščititi manjšine

Med dvodnevним nasiljem na Kosovu so številni pripadniki srbske ter tudi ostalih manjšin na Kosovu samo nemočno čakali na pomoč pripadnikov enot KFOR ter UNMIK-a, medtem ko so jih pripadniki kosovskih Albancev napadali in požigali njihove domove.

Spodnji primeri jasno kažejo na to, da varnostne sile niso opravile svojega dela in so se izneverile manjšinam:

- francoski pripadniki KFOR-ja so zavrnili pomoč srbskim prebivalcem vasi Svinjare, čeprav je njihova glavna baza od te vasi oddaljena le nekaj sto metrov. V vasi je bilo tako do tal požganih vseh 137 domov;
- v bližnjem mestu Vučitrn, ki se nahaja med dvema bazama francoskih pripadnikov KFOR-ja, so albanske tolpe požgale 69 domov etnične skupine Aškalijev, s strani KFOR-ja ali UNMIK-a ni bilo nobenega odziva;
- v južnem delu mesta Prizren so nemški poveljniki KFOR-ja zavrnili pomoč policijskim enotam UNMIK-a, zaradi česar so albanske tolpe nemoteno izbrisale vse sledove o srbski prisotnosti na tem območju, vključno s številnimi, stoletja starimi, verskimi objekti;
- v mestu Kosovo Polje je le peščica policistov UNMIK-a prišla na pomoč pripadnikom kosovske policije, ki so se trudili ščititi več kot sto srbskih družin, raztresenih po mestu. En Srb je bil ubit, vsaj sto domov požganih, uničena je bila tudi pošta, srbska šola in bolnišnica ter srbska pravoslavna cerkev. Enote KFOR-ja tukaj niso nudile nobene pomoči in zaščite.

Našteti je še nekaj primerov, kjer sta bila prisotna tako KFOR kot UNMIK, vendar sta se izkazala kot neučinkovita:

- v Djakovici je nekaj italijanskih pripadnikov KFOR-ja skušalo zaščititi pravoslavno srbsko cerkev, vendar so bili premagani s strani kosovskih Albancev in so bili tako primorani evakuirati zadnjih pet srbskih prebivalcev tega kraja;
- v Belem Polju italijanske enote KFOR-ja ter policija UNMIK-a nista bila sposobna zadržati množice Albancev, ki so prikorakali iz kraja Peć in do tal požgali 32 domov, zgrajenih za srbske begunce, ki so tako spet postali brezdomci;
- na obrobju Prizrena nemškim enotam KFOR-ja ni uspelo preprečiti požiga še enega samostana, rešili so samo menihe ter albanskim tolпам pustili zasesti samostan in ga uničiti (Human Rights Watch 2004).

Zgoraj je naštetih samo nekaj primerov, kjer se KFOR ni odzval učinkovito. Takih primerov je bilo marca 2004 še mnogo več. To kaže na popoln razpad varnostnega sistema enot KFOR,

kot tudi na pomanjkanje sodelovanja z UNMIK-om. Pri vsaki mirovni misiji je izrednega pomena ravno sodelovanje med vsemi pripadniki mirovnih sil, saj je tako lažje obvladovati konfliktno situacijo. Ob vsem naštetem je neizbežno tudi dejstvo, da je bil KFOR popolnoma nepripravljen na morebiten izbruh nasilja. Na območju, kjer je potekala vojna ravno zaradi med-etnične nestrpnosti, je bilo očitno premalo storjenega za primer izbruha ponovnega nasilja. To se je žal pokazalo in potrdilo v samo dveh dneh marčevskega nasilja.

5.6.2 Napake KFOR-ja med krizo

Vsekakor varnostni sistem KFOR ni imel sposobnosti predvidevanja. V kolikor bi se KFOR in policija odzvala ter bila bolj pozorna že na začetne konflikte na glavnem mostu, ki razdeljuje Mitrovico ter na cestno blokado v Čaglavici, bi lahko bili boji zatrti in morebiti sploh ne bi prišlo do izbruha nasilja, ki je potekalo med 17. in 18. marcem. Namesto aktivnega odziva so se švedske enote KFOR-ja odločile, da vaščanov ne bodo pregnale s ceste. Prav tako se nihče ni odzval opozorilom nekaterih pripadnikov policije UNMIK, ki so opazili večanje napetosti med Srbi in Albanci (Honzak 2006).

Prav tako je bilo jasno, da so bili tako generalni štab KFOR kot tudi večnacionalne brigade brez načrta v primeru nepredvidenih dogodkov.

Nepovezano je delovalo tudi poveljstvo. Z leti se je število pripadnikov KFOR manjšalo in leta 2004 padlo s prvotnih 45.000 na 17.500 pripadnikov. Istočasno z manjšanjem sil KFOR je potekal tudi postopen prenos nalog na kosovsko policijo. 17. marca so bile dolžnosti razdeljene in povsem nejasne med KFOR-jem, UNMIK-om in kosovsko policijo. Ob izbruhu krize je sistem začel razpadati, saj stvari niso bile jasno določene, zaradi česar tudi ni bilo pravega sodelovanja in delitve moči. Postopno naj bi kosovska policija skrbela za nemire, vendar je na ta dan ostala brez poveljstva in jasnih ukazov. Tako so delovali na podlagi njihovih osebnih prepričanj in lastnih predsodkov (prav tam).

Problem se je pokazal tudi med člani policije UNMIK, ki so bili različnih narodnosti in ker se med seboj niso poznali, niso razvili občutka za solidarnost. Tako so imeli poročniki in naredniki težave pri spodbujanju svojih podrejenih k odločnim, a nevarnim akcijam. Številni poveljniki UNMIK policije so raje omejili svoje akcije in tako nudili zaščito lastnim policijskim postajam. Primer, ki to dobro nakazuje, se je zgodil 18. marca zvečer, ko so najstniki zažgali srbsko pravoslavno cerkev v centru Prištine, kljub temu, da je bilo na voljo

več kot 120 pripadnikov UNMIK policistov ter uslužbencev kosovske policije, ki bi to zlahka preprečili, vendar jih njihovi nadrejeni niso poslali nad tolpo teh najstnikov (ICG 2004).

Ob vsem naštetem se najprej pojavi vprašanje, ali se je Nato prehitro odločil za zmanjševanje števila pripadnikov KFOR-ja, saj v takem številu niso bili kos izbruhom. Nesodelovanje med različnimi akterji mednarodnih sil na Kosovu prav tako ne vodi v uspeh.

5.6.3 Razlogi za neuspeh varnostnih sil

V svojem poročilu je Organizacija za človekove pravice opredelila nekaj pomembnih dejstev, ki so povzročila neuspeh KFOR-ja in tudi ostalih varnostnih inštitucij Kosova:

- nasilje na Kosovu je presenetilo tako KFOR, kot tudi UNMIK in kosovsko policijo, kar pomeni, da je bil celoten varnostni sistem Kosova nepripravljen odzvati se na tako velik izbruh krize. Resda nihče ni mogel predvideti dogodkov, vendar bi morala tako KFOR kot UNMIK bolje sklepati in predvidevati, kako že manjši izgredi lahko vodijo v izbruh krize;
- za ustrezen odziv na krizo UNMIK in KFOR nista imela zadostnih zmožnosti, saj so mnogi njihovi pripadniki v intervjujih, opravljenih s strani Organizacije za človekove pravice trdili, da je bila velikost čet neustrezna, da bi se lahko odzvali na tako obsežen izbruh nasilja;
- KFOR in UNMIK nista bila dovolj dobro opremljena in ustrezno pripravljena za odzivanje na takšne izgrede, predvsem to velja za KFOR, kjer pripadniki niso imeli tovrstnih izkušenj, zaradi česar se tudi niso mogli ustrezno odzvati na tako velike izbruhe nasilja;
- nesodelovanje med enotami KFOR, UNMIK-a in kosovske policije je tudi ovira za uspeh. Tudi znotraj KFOR-ja je bilo sodelovanje med različnimi večnacionalnimi silami minimalno, manjkalo je enotno poveljstvo;
- zaščite niso potrebovali samo pripadniki manjšin, ampak tudi enote KFOR in UNMIK-a, saj so bili tudi sami tarča številnih napadov. Ker so morali ščititi sami sebe, so posledično pustili manjšine nezaščitene. Ranjenih je bilo kar 61 pripadnikov KFOR-ja, 65 pripadnikov UNMIK policije ter 58 pripadnikov kosovske policije, poleg tega pa je bilo uničenih več kot sto vozil UNMIK-a;

- poseben poudarek je treba nameniti ustrežnejšemu urjenju pripadnikov kosovske policije, saj bo v prihodnosti igrala pomembno vlogo na varnostnem področju Kosova (Human Rights Watch 2004).

Dogodki v marcu 2004 so vsekakor prinesli spremembo. Če so kosovski Albanci do tedaj veljali za žrtve, so v dveh dneh nasilja sami sebe prikazali kot nevarne in nestrpne ter dokončno izbrisali dotedanjo podobo zatiranega ljudstva. Med-etnično nasilje je velika težava, ki otežuje izvajanje mirovnega procesa tako KFOR-ju, kot tudi drugim misijam, ki delujejo na Kosovu. Po tem, ko je leta 1999 Nato z bombnimi napadi dosegel premirje in na Kosovo napolnil misijo KFOR za zagotavljanje miru, se je zgodba žal ponovila marca 2004, ko se je speče zlo zopet prebudilo. KFOR vsekakor ne opravlja lahke naloge, saj deluje na območju, ki se spopada z visoko stopnjo brezposelnosti in ekonomsko stagnacijo, poleg vsega naštetega pa je leta 2004 še nerešeno vprašanje statusa povzročalo večanje nestrpnosti med prebivalci Kosova. Mnenja sem, da je KFOR storil bistveno napako, ker očitno ni predvidel možnosti ponovnih izgrediv in izbruha nasilja na tem etnično tako nemirnem območju, kljub mnogim opozorilnim znakom. Če bi več poudarka posvetili predvidevanju morebitnih ponovnih sovražnosti, se marčevski nemiri mogoče sploh ne bi zgodili, saj bi bili bolje pripravljene in organizirane za take primere. Vendar so se in tu je KFOR-ju spodletelo. To je lahko samo dobra šola za naprej in možnost popraviti ter še izboljšati koncept delovanja, saj se na napakah vsi učimo.

Na tem mestu se mi zdi potrebno poudariti tudi to, da je uspeh pri izgradnji miru mogoče doseči samo ob sodelovanju vseh akterjev mednarodne skupnosti, ki so vključeni v reševanje konflikta. Sile KFOR in UNMIK medsebojno niso dobro sodelovale, komunikacija je bila pomanjkljiva, kar je vodilo v neenotno delovanje. Ob ustreznem usklajenem delovanju civilne policije in sil KFOR bi bilo nasilje zagotovo zaustavljeno v začetni fazi.

Na koncu bi dodala še to, da KFOR v tem primeru ni uspel preprečiti vertikalne eskalacije konflikta, torej stopnjevanja nasilja, čeprav je preprečevanje obnovitve sovražnosti na Kosovu njegova primarna naloga. Posledica te napake je bilo nezaupanje v sile KFOR.

5.7 Prestrukturiranje KFOR

Ob izbruhu krize marca 2004 in problemih, s katerimi se je srečeval KFOR ter slabemu odzivanju, se seveda postavi vprašanje, ali je prišlo do kakšne spremembe v sami strukturi te misije. Zato bom na tem mestu opisala spremembe znotraj KFOR-ja od začetka, preko krize 2004 pa vse do danes.

Prve enote KFOR-ja so na Kosovo vstopile 12. junija 1999 in so sprva štejele 50.000 pripadnikov držav članic Nata, njegovih partnerskih držav ter držav ne-članic, vse pod istim poveljstvom in kontrolo.

V začetku leta 2002 se je število pripadnikov enot KFOR zmanjšalo na 39.000.

Zaradi izboljšanja varnostnih razmer na Kosovu je junija 2003 KFOR sestavljalo še približno 26.000 pripadnikov, do konca istega leta pa samo še 17.500 (NATO 2008a).

V štirih letih se je tako število pripadnikov KFOR več kot razpolovilo, iz česar bi lahko sklepali, da je bila takrat varnostna situacija zelo dobra in ni bilo več konfliktov med etničnimi skupinami. Vendar je leto 2004 pokazalo, da temu ni tako. Število enot je bilo veliko manjše kot na začetku in ob izbruhu krize 2004 se je pokazalo, da jih je bilo premalo ter da je bil odziv na situacijo neprimeren.

V pomoč enotam na Kosovu je priskočilo 2.500 dodatnih vojakov, ki so pomagali okrepiti obstoječe moči KFOR-ja. Hitro aktiviranje takega števila vojakov je omogočil načrt Nata, izdelan ravno za slučaje nenadnih izbruhov nasilja (prav tam).

Leto 2004 je pomenilo nazadovanje pri doseganju stabilne, več-etnične in demokratične družbe na Kosovu. Nasilje med kosovskimi Albanci in Srbi je znova izbruhnilo, napadene so bile tudi enote KFOR.

Leta 2004 so na vrhu v Istanbulu voditelji Nata obsodili ponoven izbruh etničnega nasilja in ponovno potrdili zavezanost Nata za doseg varnega, stabilnega in več-etničnega Kosova.

Leta 2005 je tako sledila sprememba. Severnoatlantski svet Nata se je odločil, da bo obstoječe štiri večnacionalne brigade nadomestil s petimi namenskimi silami. Ta sprememba naj bi omogočala več fleksibilnosti pri odpravljanju omejitev glede čezmejnega gibanja enot, ki so nameščene na različnih področjih Kosova. Več poudarka je namenjenega tudi obveščevalnim

operacijam, kjer bojne skupine pri zbiranju informacij tesno sodelujejo tako z lokalno policijo kot tudi z lokalnim prebivalstvom.

Leta 2006 se je Nato zavezal, da bo še naprej zagotavljal močno vojaško prisotnost, medtem ko so Združeni narodi vodili pogovore o prihodnjem statusu Kosova.

Decembra 2007 so se zunanji ministri Nata dogovorili, da bo KFOR na podlagi resolucije 1244 VS ZN ostal prisoten na Kosovu, razen če bi VS sprejel drugačno odločitev. Zavezali so se tudi, da bodo število enot KFOR, kot tudi rezerv, ohranili na obstoječi ravni (NATO 2008a).

Varnostna situacija na Kosovu se je vseskozi izboljševala. Februarja 2010 je KFOR uspešno dosegel t.i. fazo *Gate 1*, ki vključuje proces zmanjševanja sil na okoli 10.200 pripadnikov.

Zadnja sprememba glede števila enot KFOR je bila objavljena 29. oktobra 2010. Poveljnik sil KFOR major general Erhard Bühler je na tiskovni konferenci v Prištini naznanil ponovno prestrukturiranje KFOR-ja. Odločitev o tem je bila osnovana na prevladujočih mirnih razmerah na Kosovu in na podlagi uspešnosti misije EULEX. Načrt, po katerem naj bi se število enot KFOR-ja v letu 2011 zmanjšalo na nekaj več kot 5.000, je znan pod imenom *Gate 2*, sprejel pa ga je svet Nata skupaj s sodelujočimi državami v misiji. Kljub zmanjšanemu številu bo Nato ostal zavezan Kosovu ter se prilagajal razmeram na terenu. Z namenom uspešne prisotnosti na terenu, bo KFOR občutno povečal mobilnost na tleh in v zraku ter prilagodljivost in odzivnost kontingentov KFOR. Ob izvršitvi prestrukturiranja bo KFOR deloval le še z dvema namenskima silama. Poleg vsega tega bo Nato še vedno imel na voljo rezervno skupino v zaledju, ki se bo lahko na morebitne težave hitro odzvala in nudila pomoč enotam KFOR na Kosovu (NATO 2010d).

6 PREGLED DELOVANJA KFOR V IZBRANIH OBČINAH

Z namenom lažje evalvacije in ocene uspešnosti misije KFOR na Kosovu, bom v tem poglavju analizirala delovanje KFOR v izbranih občinah na Kosovu. Tako bom poleg prejšnjih poglavij, med katerimi je za oceno uspešnosti KFOR-ja pomembno zlasti poglavje o izbruhu krize leta 2004 ter prestrukturiranju KFOR-ja, analizirala delovanje misije KFOR. Osredotočila se bom na prizadevanja za doseg miru in stabilnosti v regiji, z ozirom na delovanje KFOR v izbranih občinah.

Izbrane občine so naslednje: Obilić, Orahovac, Uroševac, Gnjilane in Štrpce. Pri vsaki izmed izbranih občin bom najprej le-to opisala. Opis bo vključeval podatke o prebivalstvu, občini, razvojnih vprašanjih ter fizični prisotnosti enot KFOR-ja. Sledil bo kratek opis varnosti in stabilnosti ter trenutni prispevek KFOR-ja. Temu bo sledil opis vloge KFOR-ja pri vračanju beguncev na njihove domove. Nazadnje sledi še opis dejavnosti KFOR, ki same po sebi ne spadajo med naloge za ohranjanje miru, vendar je prispevek za doseg boljše prihodnosti na Kosovu ogromen.

6.1 Delovanje KFOR v Obiliću

6.1.1 Opis občine

Obilić je občina, ki se nahaja v osrednjem delu Kosova; vanjo spada 19 vasi, skupno število prebivalcev te občine je približno 30.000. Po zadnjih podatkih naj bi bilo 89 % prebivalstva kosovskih Albancev, 7.8 % prebivalstva kosovskih Srbov, 1.8% kosovskih Romov, 0.9% predstavljajo pripadniki etnične manjšine Aškali, 0.2 % je Bošnjakov, ostalo predstavljajo druge manjše etnične skupine. Po podatkih občinske uprave je največji socialni problem Obilića visoka stopnja brezposelnosti. Brezposelnih med kosovskimi Albanci je 70 % , izmed pripadnikov ostalih etničnih manjšin pa je zaposlenih le pet odstotkov prebivalcev. Nasilni pregoni kosovskih Srbov v letih 1999 in 2004 so občutno vplivali na demografske značilnosti in med-etnične odnose (European Centre for Minority Issues 2010a-v nadaljevanju ECMI).

Obilić spada pod bojno skupino center, ki je pod vodstvom Finske. Ta trenutno šteje 1.169 pripadnikov enot KFOR-ja iz Finske, Češke, Italije, Švedske in Slovaške. Poleg Obilića spadajo v njihovo pristojnost tudi občine Peć, Priština, Kosovo Polje, Glogovac, Lipljan in Štimlje; poleg tega pa nadzirajo tudi severovzhodno mejo s Srbijo. Primarno odgovornost v Obiliću imajo finski in slovaški pripadniki enot KFOR-ja (CSSProject for Integrative Mediation 2010).

Na podlagi mnenj lokalnih virov so enote KFOR-ja visoko opazne po celotni občini in so v dobrih odnosih z vsemi skupnostmi. Kljub temu, da je primarna naloga enot KFOR-ja v tej občini zagotavljanje varnosti z rednimi obhodi in podpora lokalni policiji, so enote aktivne tudi pri različnih nalogah na občinski ravni (prav tam).

6.1.2 Varnost in stabilnost

V občini Obilić ni bilo med-etničnega nasilja vse od leta 2004. Kljub temu, da sta varnost in stabilnost pomembna skrb občine, so lokalne strukture sposobne izpolnjevati svoje naloge brez pomoči KFOR-ja. Kljub temu pa so pregoni oseb leta 1999 in 2004 razdelile skupnosti. Nekateri se še vedno ne morejo vrniti nazaj v svoje domove, saj so njihove hiše še vedno okupirane. Pomemben je tudi podatek, da kljub izboljšanim varnostnim razmeram, prebivalci še vedno ne zaupajo lokalni policiji. Menijo, da so njihove sposobnosti omejene ter da so nezmožni delovati brez podpore in nadzora enot KFOR-ja. Po mnenju lokalnega prebivalstva so pripadniki KFOR-ja vedno pripravljeni prisluhniti problemom skupnosti in posameznika in so prebivalcem vedno dostopni (CSSProject for Integrative Mediation 2010).

6.1.3 Razeseljevanje in vrnitve oseb

Po statističnih podatkih iz leta 2009 je iz Obilića razseljenih nekaj več kot 8.000 oseb. Po letu 1999 so se nekateri začeli vračati, vendar je ponoven izbruh nasilja leta 2004 to ponovno preprečil. Ta izbruh je preprečil proces vračanja razseljenih ljudi na svoje domove in posledično povečal celotno število le-teh. Nekdaj več-etnična občina Obilić je danes skoraj v celoti poseljena samo s kosovskimi Albanci (ECMI 2010a).

Po podatkih Visokega komisariata ZN za begunce se je od leta 1999 v Obilić vrnilo približno 1.300 razseljenih prebivalcev. Dodatno oviro procesu vračanja prebivalcem otežuje tudi slabo ekonomsko stanje, visoka stopnja brezposelnosti ter še vedno okupirani domovi (prav tam).

Vloga KFOR-ja pri procesu vračanja razseljenih oseb je bila omejena na zagotavljanje direktne varnosti tem osebam, lajšanje obiskov tistim, ki se želijo vrniti ter razpravljanje o varnostnih vprašanjih (CSSProject for Integrative Mediation 2010).

6.1.4 Aktivnosti

KFOR ima jasno določene naloge, zato je še toliko bolj pohvalno, če ima voljo in željo delovati tudi na področju izven svojih pristojnosti, predvsem z namenom pomagati prebivalcem Kosova.

Manjšina Aškali iz skupnosti Plementina je leta 2008 prejela dva 500 litrska rezervoarja za vodo s strani KFOR-ja; dve šoli, od katerih ena pripada kosovskim Srbom, druga pa Aškalom, sta bili opremljeni z računalniki. Sodelovali so tudi pri prenovi šole v Lapljem Selu in pri zamenjavi oken na šoli v mestu Krajkovo. V mestu Lipljan pa so pomagali pri odprtju manjšega podjetja. Enote KFOR-ja pomagajo tudi pri razdeljevanju humanitarne pomoči v Podujevem ter pri gradnji manjših hiš (NATO 2008b).

6.1.5 Ocena vpliva prisotnosti KFOR

V občini Obilić enote KFOR-ja uživajo med samimi prebivalci visoko stopnjo zaupanja. Pridobili so si ga skozi večletno delo, s katerim so prebivalcem očitno dokazali, da so zaupanja vredni. To se še jasneje pokaže pri nizkem zaupanju kosovski policiji, saj so prebivalci mnenja, da lahko deluje le ob prisotnosti KFOR-ja. To dejstvo lahko pripišemo etnični raznolikosti Kosova, saj bi kosovski Albanec težko zaupal policistu, ki bi bil po rodu kosovski Srb, saj so rane med-etničnega nasilja še vedno prisotne. Enote KFOR so očitno sposobne delovati nepristransko do vseh skupnosti in znajo prisluhniti njihovim težavam, kar ima za posledico zaupanje lokalnega prebivalstva. Vsekakor je tudi nudenje pomoči prebivalcem pri gradnji, prenovah šol in domov ter ustanavljanju podjetij dodaten plus, sploh ker se celotno Kosovo, ne le Obilić, spopada z visoko ekonomsko stagnacijo. Vse skupaj zagotovo pomeni velik prispevek pri zagotavljanju trajnega miru v tej občini.

6.2 Delovanje KFOR V Orahovcu

6.2.1 Opis občine

Orahovac je občina, ki leži na jugozahodu Kosova in znotraj katere se nahaja 35 vasi. Skupno število prebivalcev te občine je ocenjeno na 73.700. V občini je 96 % prebivalcev kosovskih Albancev, 2 % kosovskih Srbov ter 2 % Romov. Srbsko prebivalstvo je strnjeno v severnem delu mesta ali pa v vasi Velika Hoca, kjer živi samo srbska manjšina. Do leta 1999 je bilo devet etnično mešanih naselbin (ECMI 2010b). Največji problem tudi tukaj predstavlja visoka stopnja brezposelnosti, slabo ekonomsko stanje ter posledično migracije prebivalstva zaradi omenjenih problemov (OVSE 2009).

Orahovac spada pod bojno skupino jug, ki je pod trenutnim vodstvom Nemčije. Sestavlja jo 2.680 pripadnikov iz Turčije, Avstrije in Švice. Poleg Orahovaca spadajo v njihovo

pristojnost še občine Mališevo, Suva Reka, Prizren in Dragaš. Njihova naloga je tudi nadzor meje z Albanijo na jugozahodu ter nadzor meje z Makedonijo na jugovzhodu Kosova. Obhode izvajajo z vozili in peš, ščitijo kulturno in versko dediščino ter nudijo podporo kosovski policiji in misiji EULEX. Po navedbah lokalnih virov so enote dobro vidne in so v dobrih odnosih s prebivalci. Primer želje po krepitvi dobrih odnosov je gesta avstrijskih pripadnikov KFOR-ja, ki so s pomočjo avstrijskega Rdečega križa zbrali humanitarno pomoč (CSSProject for Integrative Mediation 2010). KFOR se je tudi aktivno vključil v reševanje med-etničnega dialoga med pripadniki samostana Zočište in lokalnim prebivalstvom. Omenjeni samostan pripada Srbom in je bil leta 2004 plenjen s strani OVK. Srbski menihi so se po nemirih vrnil, vendar le-ta ostaja točka spora za kosovske Albance, zato je bil pod stalno zaščito KFOR-ja, sedaj pa prehaja pod zaščito kosovske policije (prav tam).

6.2.2 Varnost in stabilnost

Občina Orahovac je relativno stabilna, saj v zadnjem času ni bilo med-etničnih izgrediv. Po navedbah tako kosovskih Srbov kot tudi kosovskih Albancev in manjšine Gorani, se je stanje v zadnjih letih zelo izboljšalo. Zaradi dobrih razmer je KFOR leta 2009 odstranil svoje opazovalno mesto v Veliki Hoči, ki je srbska enklava blizu Orahovca. Zmanjšal je tudi število obhodov v občini. Samostan Zočište sicer še vedno potrebuje zaščito, ki je v postopku predaje kosovski policiji. Po mnenju nekaterih lokalnih prebivalcev je zasluge za izboljšane varnostne razmere pripisati učinkovitosti kosovske policije, drugi pa trdijo, da je to posledica fizične segregacije skupnosti in splošnega pomanjkanja svobode gibanje med kosovskimi Srbi (CSSProject for Integrative Mediation 2010).

6.2.3 Razeseljevanje in vrnitve oseb

Leta 2010 je bilo 2.500 razseljenih Srbov iz te občine. Leta 1999 je bilo število tistih, ki so se vrnil 350, od leta 2007 pa je ta številka občutno nižja, le 52 vrnjenih oseb. To pomeni, da se zelo malo nekdanjih prebivalcev te občine dejansko vrača nazaj v Orahovac. Kljub dejstvu, da ni bilo nobenih incidentov pri vračanju oseb na njihove domove, pa je proces vrnitve otežen zaradi še vedno okupirane lastnine, vprašanja varnosti ter slabega ekonomskega stanja in visoke brezposelnosti. Z raznimi aktivnostmi, po principu »pridi, poglej in se prepričaj,« želijo spodbuditi vračanje prebivalstva (ECMI 2010b).

6.2.4 Aktivnosti

Po navedbah lokalnih virov naj bi bil KFOR dnevno v stiku z manjšinskimi skupnostmi. Posebnih dodatnih aktivnosti v Orahovcu KFOR ni izvajal, razen že omenjenega razdeljevanja pomoči avstrijskega Rdečega križa. Velja omeniti podatek, da se aktivno vključujejo v dialog med člani samostana Zočište in ostalim prebivalstvom. Za to občino niso načrtovani nobeni projekti, je pa KFOR aktiven v drugih občinah, ki spadajo v njihovo območje odgovornosti. Sodeluje pri obnovi cest, pomaga pri gradnji sanitarnega objekta za šolo v Pećanih, obnovi šolskih razredov in pohoštva v mestu Dragaš, prenovi šole v mestu Bukoš ter gradnji nove šole v kraju Geljance (CSSProjects for Integrative Mediation 2010).

6.2.5 Ocena vpliva prisotnosti KFOR

Kot je bilo razvidno že na primeru Obilića, se tudi v tej občini KFOR poleg skrbi za varnost ter red in mir, posveča tudi številnim nalogam na občinski ravni. Tudi tukaj je aktiven pri številnih prenovah šol, sodeluje pri obnovi cestnih povezav. S takšnim ravnanjem želi pokazati svoje prizadevanje za čimprejšnjo celovito ureditev razmer na Kosovu.

6.3 Delovanje KFOR v Uroševacu

6.3.1 Opis občine

Občina Uroševac se razteza na 345 km², leži na jugu Kosova, vanjo spada 48 vasi. Število prebivalcev te občine je ocenjeno na približno 170.000. Večino prebivalstva predstavljajo kosovski Albanci, saj jih je dobrih 95 %, Srbi predstavljajo le okoli 0.5 %, Aškali pa približno 3.5 %. Preostali odstotek prebivalcev sestavljajo Romi, Bošnjaki, Turki ter egipčanska manjšina. Največji problem, s katerim se soočajo v občini, je visoka brezposelnost, slaba infrastruktura, nizka stopnja izobrazbe ter visok odstotek žensk, ki so odvisne od prejemanja socialne pomoči (ECMI 2010c).

Ta občina spada pod bojno skupino vzhod, ki jo sestavlja 2.120 pripadnikov in je pod poveljstvom ZDA, znotraj nje sodelujejo še Grčija, Poljska, Ukrajina, Armenija in Romunija. Ta skupina je odgovorna še za občine Štrpce, Gnjilane, Kačanik, Vitina, Novo Brdo in Kamenica. Ameriški in grški pripadniki enot KFOR-ja so dobro vidni po celotnem območju in so v dobrih odnosih z vsemi skupnostmi. Redno se udeležujejo sestankov glede varnosti,

razvoja in vračanja oseb. Še vedno ohranjajo javni urad, ki se ukvarja z varnostjo, mirom in humanitarno pomočjo (CSSProject for Integrative Mediation 2010).

6.3.2 Varnost in stabilnost

Od leta 1999 se je postopoma prenašalo večino policijskih nalog s strani KFOR-ja na policijo v Uroševcu in kosovsko policijo. Razen nadzora srbske vasi in zgodovinskih mest, ki ga izvaja grški del KFOR-ja, je KFOR prevzel popolnoma pasivno vlogo v tej občini. Po mnenju lokalnega prebivalstva se je policija sama sposobna odzivati na klice ter incidente znotraj občine. Prisotnost KFOR-ja je bila dobrodošla predvsem pri preprečevanju nasilja ter policijski diskriminaciji. Pomemben je podatek, da v zadnjem času ni bilo nobenih med-etničnih izgrediv in nasilja (CSSProject for Integrative Mediation 2010).

6.3.3 Razseljevanje in vrnitve oseb

Pred letom 1999 so številčne skupnosti tako Srbov kot tudi Bošnjakov prebivale v Uroševcu. Po izbruhu hudih med-etničnih spopadov med vojno pa je večina pripadnikov teh dveh skupnosti odšla in se ni več vrnila nazaj. Za lažje razumevanje bom ta problem opredelila tudi številčno: po dostopnih podatkih je bilo še leta 1991 albanskega prebivalstva 85.9 %, Srbov je bilo 8.6 % in Romov 2.2 %. V letu 2010 je število Albancev naraslo na 95.84 %, Srbi predstavljajo le še 0.06 % prebivalstva, Romi 0.24 %, Bošnjaki pa 0.07 %. Še natančneje prikazano, Albancev je 110.000, medtem ko je Srbov v tej skupnosti le 64 (ECMI 2010c).

Glavni problemi, zaradi katerih se nealbanske skupnosti ne vračajo, so slaba podpora procesu vračanja, pomanjkanje zaposlitev in slab ekonomski razvoj. Leta 2008 so občinske oblasti celo objavile podatek, da se je večina Srbov, ki so se vrnil, kmalu zatem nazaj izselila. Mnogi, ki so se želeli vrniti, so bili deležni številnih groženj, kar še dodatno oteži proces vračanja (prav tam).

Čeprav je mandat KFOR vključeval tudi pomoč pri vračanju beguncev, se je njegova vloga na tem področju z leti zmanjšala, saj odgovornost za to prevzema kosovska policija. Po navedbah lokalnih virov je proces vračanja prevzel Visoki komisariat Združenih narodov za begunce. Kljub temu KFOR redno obiskuje tiste, ki so se vrnil in jim nudi psihično podporo ter vse potrebne informacije. Prav tako je nudil pomoč pri prevozu pohišta, zagotavljal potrebno orodje, pomagal odstranjevati razbitine ter mine (CSSProjects for Integrative Mediation 2010).

6.3.4 Aktivnosti

Po navedbah lokalnih prebivalcev grške enote KFOR-ja velikokrat pomagajo v obliki humanitarne pomoči, ki jo daruje njihova cerkev in je razdeljena tistim, ki jo potrebujejo. Trem vasem v tej občini zagotavljajo tudi dnevne obroke. Ameriške enote zagotavljajo tehnično pomoč v zdravstvu in izobraževanju. Prav tako so aktivno pomagali tudi pri gradnji cest ter številnih drugih infrastrukturnih projektih znotraj skupnosti (prav tam).

Na področju vojaško civilnega sodelovanja je KFOR aktiven v številnih projektih, kot so popravilo mostov, ki bodo olajšali ekonomski razvoj, izobraževanje na področju zdravstva in šolstva, ozaveščanje o nevarnostih min (NATO 2008c).

6.3.5 Ocena vpliva prisotnosti KFOR

Vsekakor si je prislužil zaupanje lokalnega prebivalstva, saj se aktivno vključuje tako v izobraževalne procese kot tudi v prenovno infrastrukturo. S tem se prebivalcem zagotovo vpliva upanje v boljšo prihodnost.

Na tem mestu velja omeniti dejstvo, da kljub pridobljenemu spoštovanju premalo prispevajo k izgradnji miru. Njihovo humanitarno delo ter vsestranska pomoč prebivalstvu so spoštovanja vredni, vendar ne vsebujejo ničesar, kar bi spodbudilo dialog v skupnosti ali sodelovanje prebivalcev na globljih ravneh, ne samo pri udeležbi na raznih izobraževanjih in usposabljanjih (CSSProject for Integrative Mediation 2010).

6.4 Delovanje KFOR v Gnjilana

6.4.1 Opis občine

Gnjilane je občina, ki se nahaja na vzhodu Kosova, po površini meri 515 km², znotraj občine pa se nahaja 63 vasi. Prebivalcev je okoli 115.000 in večino tudi tukaj predstavljajo kosovski Albanci, vendar obstajajo tudi precej velike skupnosti Srbov, Romov in Turkov. Kosovski Albanci predstavljajo 86.9 % populacije, Srbi 9.4 % in Romi 2.7 %. Tudi v tej občini so se razmere po letu 1999 drastično spremenile, saj je odšlo kar 99 % vseh Srbov, ki so tu bivali (ECMI 2010č).

Tudi tukaj se spopadajo z visoko brezposelnostjo, slabo infrastrukturo in nizko stopnjo izobrazbe. Tako kot v ostalih občinah na Kosovu, se je tudi tu, po letu 1999, okrepila delitev med skupnosti, tako da so zdaj te po večini monotone.

Tudi ta občina spada pod bojno skupino vzhod, ki je pod ameriškim poveljstvom. Vanjo je vključenih 2.120 pripadnikov iz ZDA, Grčije, Poljske, Ukrajine, Armenije in Romunije. Svoje čete prispeva tudi Turčija. Napredek v stabilnosti in funkcionalnost kosovske policije omogočata prenos odgovornosti za nadzor meje z Makedonijo na kosovsko policijo. Po navedbah lokalnih virov naj bi bile ameriške bojne čete manj opazne, vendar pa so ustanovile pisarno v podporo lažjemu dostopu do občinskih voditeljev. Udeležujejo se tudi vseh občinskih sestankov in raznih dogodkov, manjšinske urade pa obiskujejo vsak drugi dan (CSSProject for integrative Mediation 2010).

6.4.2 Varnost in stabilnost

Primarna naloga enot KFOR je ohranjati varno in zanesljivo okolje, zagotavljati svobodo gibanja. Naloga zagotavljanja varnosti je sedaj v rokah kosovske policije. Trenutno se vsi prebivalci gibajo svobodno in brez omejitev, v zadnjem letu tudi ni bil zabeležen noben incident (ECMI 2010č).

Po podatkih OVSE ima občina funkcionalne policijske sile, ki so več-etnične, sestavlja pa jih 223 moških in ženskih uslužbencev. Od tega je kar 36 kosovskih Srbov in šest kosovskih Turkov. Gnjanice so prva občina na Kosovu, ki ima več-etnične policijske enote (OVSE 2009b).

Po mnenju lokalnega prebivalstva je kosovska policija sposobna povsem samostojno opravljati svoje naloge. Obenem pa so mnenja, da bi v primeru odhoda KFOR, teh ne bili več sposobni zagotavljati na istem nivoju (CSSProjects for Integrative Mediation 2010).

6.4.3 Razeseljevanje in vrnitve oseb

Po podatkih Visokega komisariata ZN za begunce, je po letu 1999 svoj dom zapustilo okoli 1.178 Srbov in 115 pripadnikov romske in egipčanske skupnosti. Pri procesu vračanja teh oseb je imel KFOR predvsem logistične naloge. S tem ko so se varnostne razmere izboljšale, ker je dosežena svoboda gibanja in je posledično kosovska policija prevzela tudi te naloge, se je vloga KFOR-ja na tem področju občutno zmanjšala. Vseeno pa še vedno redno obiskujejo družine, ki so se vrnile nazaj na svoje domove (CSSProject for Integrative Mediation 2010).

6.4.4 Aktivnosti

Po podatkih KFOR-ja in tudi lokalnega prebivalstva, KFOR aktivno deluje znotraj občine. Poleg zagotavljanja varnosti in nudenja podpore občini, skrbijo tudi za mobilne zdravstvene storitve. V šoli v Novem Brdu so priskočili na pomoč, saj je poplavljen klet predstavljala grožnjo morebitnim okužbam. V tej občini je KFOR v sodelovanju z agencijo za mednarodni razvoj (USAID), ameriškim veleposlaništvom in mednarodno organizacijo za migracije (IOM) pomagal zgraditi in opremiti center s pisarnami v kraju Parteš.

Spodbujanje vzajemnega sodelovanja lahko označimo za pomemben prispevek KFOR-ja v tej občini. Po navedbah lokalnih virov so si prizadevali spodbujati različne skupnosti k sodelovanju pri reševanju skupnih problemov. Odnose med skupnostmi so skušali zgraditi tudi s povabilom na razne sestanke in s spodbujanjem vseh skupnosti, da bi vzajemno sodelovali pri skupnih aktivnostih (CSSProjects for Integrative Mediation 2010).

6.4.5 Ocena vpliva prisotnosti KFOR

Občina Gnjilane je bila pred začetkom vojne najbolj raznolika skupnost Kosova, zaradi česar je tudi med vojno utrpela manj škode. Ta podatek zagotovo prispeva svoj del k stabilnosti v tem delu Kosova kot tudi k izboljšanim odnosom med različnimi skupnostmi, vendar je imel kljub tem dejstvom tudi prispevek KFOR-ja svoje pozitivne učinke (CSSProject for Integrative Mediation 2010).

KFOR si je veskozi prizadeval, da bi med-etnična nestrpnost izginila, da bi skupnosti med seboj vzajemno sodelovale in posledično živele v sožitju. Na razne sestanke in srečanja so vedno povabili vse prebivalce občine, tako da se nihče ni mogel počutiti manj favoriziran kot ostali. S spodbujanjem dialoga in skupinskega dela v dobro celotne občine, je KFOR zagotovo prispeval veliko; kljub temu, da je v vojni Nato zmagal, je bilo potrebno vzpostaviti tudi trajen mir, za kar je na tem območju s svojim delom zagotovo zaslužen tudi KFOR.

6.5 Delovanje KFOR v Štrpcah

6.5.1 Opis občine

Štrpce je ime mesta in občine na jugovzhodu Kosova, znotraj katere se nahaja še 16 vasi. Kosovski Srbi predstavljajo večino prebivalstva, saj je od približno 13.600 prebivalcev te

občine kar 67 % Srbov, 33 % je kosovskih Albancev, kosovski Romi predstavljajo manj kot en odstotek prebivalstva (OVSE 2009c).

Glavni problemi, s katerimi se soočajo v tej občini so visoka nezaposlenost, težave z vračanjem oseb in povezovanje albanske ter srbske skupnosti. Poleg tega imajo številne težave s slabim električnim omrežjem in stalnimi izpadi električne energije (ECMI 2010d).

Vasi v tej občini so monotone in kljub temu, da skupnost med prebivalci velja za dokaj stabilno, je bilo v zadnjih letih mnogo incidentov (BBC 2009).

Tudi ta občina spada pod okrilje skupine vzhod, ki je pod ameriškim poveljstvom. Kot je že bilo omenjeno, kontingent šteje 2.120 pripadnikov iz ZDA, Grčije, Poljske, Ukrajine, Armenije in Romunije. V tej občini večino nalog izvajajo Američani in Ukrajinci, ki so po mnenju lokalnega prebivalstva dobro vidni in so v dobrih odnosih z vsemi skupnostmi. KFOR je v tej občini vzpostavil odnose z lokalnimi verskimi voditelji in vladnimi organizacijami v tej občini (CSSProject for Integrative Mediation 2010).

6.5.2 Varnost in stabilnost

Tako kot v prej opisanih občinah je primarna naloga KFOR-ja tudi tukaj ohranjati varno in zanesljivo okolje, zagotavljati svobodo gibanja ter stati za delom kosovske policije in EULEX-a ter jima pomagati, v kolikor je to potrebno. V zadnjih dveh letih je KFOR-ju uspelo prenesti velik del odgovornosti za varnost na kosovsko policijo. Po mnenju lokalnega prebivalstva so se varnostne razmere občutno izboljšale in prebivalci se lahko svobodno gibljejo po celotni občini, tudi ponoči (prav tam).

Tudi v tej občini je kosovska policija sestavljena tako iz kosovskih Srbov, ki jih je 45, kot tudi kosovskih Albancev, ki jih je enajst. Med njimi je tudi sedem ženskih uslužbenk (OVSE 2009c).

6.5.3 Razeseljevanje in vrnitve oseb

V zadnjem poročilu srbskega Rdečega križa je navedeno, da v občini prebiva med 700 in 1.000 notranje razseljenih oseb, od leta 1999 pa naj bi se v občino vrnilo 26 kosovskih Srbov in 443 kosovskih Albancev (OVSE 2009c).

KFOR tukaj pomaga predvsem na logističnem področju na zahtevo in v sodelovanju z Visokim komisariatom ZN za begunce. Kadar je potrebno nudi spremstvo osebam, ki bi se

želele vrniti in nadzira tiste družine, ki so se vrnile nazaj v občino (CSSProject for Integrative Mediation 2010).

6.5.4 Aktivnosti

Za to občino ni navedenih nobenih posebnih aktivnosti, vendar po navedbah lokalnega prebivalstva KFOR sodeluje pri številnih opravilih v občini. Eden izmed primerov opisuje direktno pomoč v obliki donacije šolskih torb za otroke ter šolskih knjig, hrane in oblačil.

Pomoč so nudili tudi pri prevozu bolnih prebivalcev, ko so uporabili svoj helikopter za prevoz in zdravljenje bolnikov v ameriško bazo, pomagali so tudi pri čiščenju cest po obilnih snežnih padavinah pozimi in se dogovarjali z izvajalci za popravilo lokalnega mostu. Aktivno naj bi pomagali tudi pri reševanju sporov na lokalni ravni, pri opozarjanju občinskih oblasti na probleme z vodo in elektriko ter izobraževanjem. Občasno so prevzeli tudi vlogo neformalnega mediatorja pri reševanju lokalnih sporov (CSSProject for Integrative Mediation 2010).

6.5.5 Ocena vpliva prisotnosti KFOR

V primerjavi z ostalimi opisanimi občinami je doseganje dolgotrajne stabilnosti tukaj trajalo najdlje časa, kar je tudi povzročilo zastoj pri ekonomskem razvoju in razvojnih vprašanjih. Vseeno pa se kaže napredek pri oblikovanju lokalnih občinskih stavb in interesu za povečanje vzajemnega sodelovanja med skupnostmi. Kljub temu pa spodaj opisani primer nazorno pokaže, kako hitro lahko sovraštvo in zamere kljub sožitju ponovno vzniknejo.

KFOR je prejel prošnjo za popravilo strehe na srbski šoli. Ko so dobili odobrena sredstva za popravilo, so na podlagi ponudb izbrali najcenejšega ponudnika, ki je bil kosovski Albanec. Ravnatelj se je z izbiro izvajalca strinjal in delo je bilo opravljeno, kar je KFOR tudi dokumentiral. Po približno tednu dni se je ravnatelj šole pritožil, da je delo slabo opravljeno. Sledila je preiskava, s katero so ugotovili, da je bila streha naknadno poškodovana; očitno se zaposleni na šoli in dijaki niso strinjali s tem, da jim je streho popravljal kosovski Albanec, zato so jo poškodovali. Izvajalec pa je bil ravno tako razočaran, saj so mu uničili dobro opravljeno delo. Obe strani sta se tako soočali vsaka s svojim razočaranjem, iz česar sledi zaključek, da eden drugemu ne morejo zaupati. Vendar pa je to očitni primer, kako sodelovanje lahko obstaja, z dialogom in posredovanjem, da se tako dobi sprejemljivo rešitev za vse. Takšen primer je dobro opozorilo, na čem je še potrebno delati, da se prepreči morebiten izbruh konflikta (CSSProject for Integrative Mediation 2010).

6.6 Sklep

Na območju kot je Kosovo zagotovo ni lahko delovati in se truditi vzpostavljati mir. In to že samo zaradi dejstva, da je Kosovo več-etnična družba, v kateri so še vedno prisotne rane zaradi preteklih vojn in nasilja. Skupnosti se vsekakor še ne razumejo tako, kot bi si lahko želeli, vendar KFOR s svojim delom zagotovo prispeva k izboljšanju odnosov. Dejstvo je, da se zaradi prisotnosti KFOR-ja lahko vsi prebivalci Kosova mirno gibljejo po ozemlju brez težav, isto velja za vse ostale humanitarne delavce ter vladne in nevladne organizacije, ki delujejo na Kosovu. Poleg tega je pomemben tudi podatek, da se prebivalci počutijo varne in da imajo zaupanje v KFOR. S svojim človekoljubnim delom, razdeljevanjem pomoči prebivalcem in nudenjem pomoči pri izpeljavi številnih projektov, so si prislužili zaupanje prebivalcev, vendar lahko to povzroči tudi neke vrste odvisnost prebivalcev od KFOR-ja. Pri prenosu nalog in odgovornosti na kosovsko policijo se tudi kaže nezaupanje mnogih prebivalcev do kosovske policije, kar zopet kaže na odvisnost od KFOR-ja. Kljub temu menim, da s pravim pristopom lahko tudi to presežejo in za seboj pustijo dediščino, ki vključuje mir, spravo med prebivalci, sodelovanje med različnimi skupnostmi in ne nazadnje tudi zaupanje v kosovsko policijo kot so ga deležni sami.

Na tem mestu bi dodala še kritičen pogled na delovanje Natovih sil na Kosovu. Na območju poleg Nata s silami KFOR deluje še OZN z misijo UNMIK, EU z misijo EULEX ter OVSE. Poleg tega na tem področju delujejo tudi številne humanitarne in nevladne organizacije.

V diplomskem delu sem se osredotočila samo na Natovo misijo, ki je na Kosovu samo z enim namenom, tj. vzpostavljanjem in vzdrževanjem miru na Kosovu. Vsi pa imajo skupen cilj, tj. podpora in pomoč kosovskim oblastem razviti stabilno, mirno, več-etnično državo, sposobno normalnega sodelovanja tudi s sosedskimi državami.

Predpogoj za vzpostavitev vladavine prava, sodstva in ostalih elementov, potrebnih za demokratično državo, je urejeno vprašanje varnosti. Zaradi tega se je Nato tudi vključil v reševanje kosovskega vprašanja. Ob vsem opisanem v diplomski nalogi lahko potrdim, da se Nato aktivno vključuje tudi na področje civilnega delovanja. Očitno se hoče dokazati kot sposoben akter mednarodne skupnosti, kar je sicer pohvalno, vendar mislim, da bi se moral držati načela, da je v osnovi vojaška organizacija. Sploh ker je prisotnih dovolj ostalih akterjev za izvajanje civilnih nalog. Namesto dodatnega usposabljanja na civilno-vojaškem področju delovanja, bi bilo bolje, da bi sredstva namenil za izboljšanje in urjenje na vojaškem

področju. Tako EU kot tudi OVSE sta boljše izobražena na področju civilnega delovanja, zato bi moral samo vzpostaviti dober sistem sodelovanja z njimi. Prizadevanja Nata so pohvalna, vendar to lahko vodi v neželene učinke pri civilnih akterjih. Poleg tega pa urjenje vojaških akterjev na civilnem področju po mojem mnenju samo podvoji stroške takšnega delovanja. Pri delovanju na območju kot je Kosovo, je torej najpomembnejše vzpostaviti dobro raven sodelovanja med vsemi vpletenimi akterji, saj je le tako lahko dosežen skupen cilj.

7 ZAKLJUČEK

Cilj diplomske naloge je bil s pomočjo dostopnih podatkov o misiji KFOR oceniti vloge le-te na Kosovu. Oceniti njeno delovanje ter učinkovitost izvajanja zastavljenih nalog. Končno, oceniti njeno vlogo in pomembnost njene prisotnosti za razvoj in prihodnost Kosova.

Nemiri na Balkanu so dominirali mednarodnim odnosom predolgo časa. V 90-ih letih prejšnjega stoletja so se vojne grozote najprej odvijale v Bosni in Hercegovini in ko se je leta 1995 to območje stabiliziralo in ga usmerilo na pot prihodnosti brez vojn, se je vojna, etnično čiščenje in ponovno zatiranje prebivalstva začelo nedaleč stran, na Kosovu, kjer se je odvijala zadnja tragedija balkanskega konflikta.

Ob poplavi vseh nemirov in vojn, ki se odvijajo po svetu, ob vseh kriznih žariščih, katerih posledica je prevečkrat etnično čiščenje, se vprašam, ali mir in sprava med ljudmi postajata vedno bolj le iluzija, če ne utopija. Mednarodna skupnost si stalno prizadeva razreševati konflikte, vendar je mnogokrat prepozna, da bi lahko preprečila najhujše. Irak, Ruanda, Afganistan, Srebrenica. In potem se je zgodilo tudi Kosovo.

Od začetka leta 1990 so se tihoma vsi zavedali pretečega konflikta na Kosovu, vendar je bil svet prezaposlen s preostalimi kriznimi žarišči, da bi mu posvečal več pozornosti, ob kateri bi se morebiti izognili posledicam vojne in etničnega čiščenja. Poleg tega je jugoslovanski predsednik Milošević spretno prepričal mednarodno skupnost, da je vprašanje Kosova notranja zadeva Srbije, s čimer je odvrnil njihovo pozornost in nadaljeval z izvajanjem nasilja nad kosovskimi Albanci. To neodzivnost mednarodne skupnosti, da bi se odzvala na nastali konflikt v njegovi zgodnji fazi lahko imenujemo tudi neuspeh, saj je to povzročilo težave v kasnejših fazah reševanja konflikta.

Marca 1999 so se začeli Natovi bombni napadi na ZRJ. Trajali so dlje, kot so predvidevali, vendar so se uspešno končali po skoraj treh mesecih s kapitulacijo jugoslovanske vojske. Z resolucijo VS ZN 1244/1999 je bila ustanovljena misija KFOR, ki je od jugoslovanskih varnostnih sil prevzela nadzor nad varnostjo v provinci Kosovo. Jugoslovanske sile so Kosovo zapustile v enajstih dneh, prav tako je KFOR poskrbel za demilitarizacijo OVK in prenehanje njihovega obstoja. Tako je KFOR lahko začel z izvajanjem nalog, ki mu jih je predpisovala resolucija 1244. Situacija na tleh je bila vse prej kot rožnata, poleg tega je moral ob izvajanju vojaških nalog KFOR sodelovati tudi na področju urejanja infrastrukture in upravljanja regije do prihoda UNMIK-a.

Nato je začel z vojno proti ZRJ zaradi nasilja, ki ga je izvajala nad kosovskimi Albanci. S tem so se sovražnosti nad njimi prenehale, vendar se je situacija po končani vojni obrnila. KFOR namreč v začetku svojega delovanja ni bil sposoben preprečiti in zaustaviti maščevalnih dejanj kosovskih Albancev, tokrat uperjenih proti kosovskim Srbom. Na začetku delovanja se KFOR ni izkazal, saj ni znal zagotoviti tistega, kar je bila njegova glavna naloga, miru. K stigmatizaciji Srbov so svoje pripomogli tudi mediji. Ti so bili namreč v očeh svetovne javnosti glavni krivec za vse, kosovski Albanci pa žrtve. Nihče ni pričakoval obratne situacije. Deloma to drži, vendar bi morale sile KFOR predvideti možne posledice in scenarije med dvema etničnima skupinama, ki sta nesposobni živeti v sožitju. KFOR je na področju preprečevanja med-etničnih sporov resnično izkusil teže naloge, ki je bila pred njim. Ob dejstvu, da je 90 % vseh prebivalcev Albancev, ki so imeli cilj maščevati se Srbom, je bila ta naloga izredno težavna. KFOR je zato moral prevzeti bolj aktivno vlogo pri zaščiti srbske manjšine. Lahko bi rekli, da se je tega problema lotil na nekakšen diplomatski način, saj je poskrbel, da so bile srbske in ostale manjšine vedno pod njihovo zaščito. Nudili so jim spremstva ter več pozornosti namenili tistim delom Kosova, kjer so te manjšine živele. Zaščito so nudili tudi nekaterim srbskim verskim objektom, saj so bili tudi ti tarče vandalizma s strani kosovskih Albancev. V krajih kot je Kosovska Mitrovica so zagotovili stalno prisotnost enot KFOR. Seveda se je KFOR srečeval tudi s problemom nekaterih bivših pripadnikov OVK, ki so tudi množično izvajali nasilje nad srbsko manjšino, vendar se je tudi tega problema KFOR lotil reševati sistematično. Če se je ob začetnih napakah KFOR loteval reševanja problemov na pravi način in z uspehi, pa je izbruh krize 2004 zopet zatresel zaupanje v sposobnost enot KFOR za zagotavljanje miru in varnosti v regiji. Ker KFOR očitno ni niti predvideval morebitnega ponovnega izbruha nasilja in ob dejstvu, da je bilo število enot KFOR občutno manjše kot na začetku, se je njihov sistem zagotavljanja varnosti povsem podrl. Nasilje je doseglo svoj vrhunec v dveh dneh in Kosovo je bilo zopet prizorišče med-etničnih spopadov. Ne samo, da med enotami ni bilo koordinacije, ni jih bilo dovolj za tako obsežen izbruh nasilja pa tudi opremljene niso bile zadovoljivo. To je pomenilo ogromno nazadovanje v samem mirovnem procesu. KFOR se je z namenom boljše mobilnosti in obveščenosti prestrukturiral. Na humanitarni prispevek enot KFOR ne smemo pozabiti; v regiji se je ekonomsko stanje slabšalo, brezposelnost je naraščala, vprašanje statusa do razglasitve neodvisnosti leta 2008 tudi ni bilo zadovoljivo obravnavano, zato so se frustracije med prebivalstvom večale. KFOR je pokazal pripravljenost pomagati tudi na nevojaških področjih in si s tem okrepil svoj ugled, med prebivalci Kosova je postajal vedno bolj cenjen,

ljudje so se počutili vedno bolj varne. Žal pa se je v mnogih primerih pokazala psihološka odvisnost prebivalcev od enot KFOR, kar se je kazalo v nezaupanju novo oblikovanim in usposobljenim silam kosovske policije.

Problem neurejenega statusa med leti 1999 in 2008 je imel negativne posledice na delo KFOR-ja, saj zaradi nejasnega statusa nobena izmed strani ni želela politično popuščati za dosego sprave. Kljub temu je KFOR, če izvzamemo nasilje leta 2004, svojo nalogo zagotavljanja miru opravljal uspešno.

Na podlagi vsega, lahko sklenem naslednje:

H1: Razmere na območju Kosova bi bile brez prisotnosti sil KFOR še vedno kaotične in mnogo slabše, krizno območje pa bi se razširilo tudi na sosednje države.

Hipotezo lahko na podlagi zbranih dejstev potrdim. Sile KFOR so zaslužne za to, da so srbske vojaške enote zapustile Kosovo, s čimer je bila omogočena vrnitev na domove skoraj milijon prebivalcem Kosova. Brez vojaškega posredovanja bi se nadaljevalo etnično čiščenje in pregoni kosovskih Albancev, kar bi povzročilo humanitarno katastrofo. KFOR je zaslužen za to, da so se razmere na območju Kosova stabilizirale in kar je še pomembneje, s tem je poskrbel tudi za stabilnost v regiji. Ker so Albanci narod, ki nima ene skupne države, saj poleg Kosova Albanci živijo tudi v Albaniji in Makedoniji, je obstajala grožnja razširitve konflikta na sosednji državi, Albanijo in Makedonijo, zagotovo pa bi negativno vplivalo tudi na Bolgarijo, Romunijo ter Grčijo. Tudi tu so se sile KFOR izkazale, saj so preprečile horizontalno širjenje konflikta, zato lahko prvo hipotezo v celoti potrdim.

H2: Sile KFOR so na Kosovu sposobne vzdrževati stabilno okolje zgolj zaradi tega, ker niso bile preizkušene.

Drugo hipotezo na podlagi zbranih dejstev o delovanju KFOR zavračam. Prva preizkušnja je sile KFOR čakala že takoj po prihodu na Kosovo leta 1999, druga pa leta 2004 ob ponovnem izbruhu nasilja. Obakrat so bile sile na preizkušnji, ki je niso opravile z odliko. Pokazalo se je mnogo pomanjkljivosti, mogoče tudi v samem mandatu. Obakrat se niso odzvale ustrezno, vendar je v več kot desetletju delovanja sil KFOR potrebno pogledati širše. Po krizi 2004 so sile KFOR preoblikovali z namenom boljše odzivnosti in prilagodljivosti sil na terenu.

Res je, da KFOR varnosti in stabilnosti ni vedno vzdrževal uspešno, kljub temu pa Kosovo ostaja razmeroma stabilno, med skupnostmi v večini vlada mir. Če izvzamemo predvsem

krizo 2004 in v ozir vzamemo celovito delovanje sil KFOR, ki so ničkolikokrat z ustreznim in agresivnim odzivom pomirile nemire ter poskrbele za to, da je okolje na Kosovu mirno, lahko drugo hipotezo zavrnem. Razlika na Kosovu med letoma 1999 in danes (2011) je več kot očitna, in to tudi s pomočjo sil KFOR.

H3: Uspeh pri izpolnjevanju nalog je KFOR dosegel tudi zaradi tega, ker ni deloval samo na vojaškem področju, temveč se je usmeril tudi na civilno področje delovanja.

To hipotezo lahko na osnovi zbranih podatkov o delovanju KFOR potrdim. Pri opisu delovanja KFOR v izbranih občinah so bili opisani številni primeri delovanja KFOR na nevojaškem področju. S civilno-vojaškim delovanjem so vsekakor osvojili srca in misli prebivalcev Kosova in si tudi pridobili njihovo zaupanje. S pridobljenim zaupanjem so zato deležni tudi podpore lokalnega prebivalstva, brez katere bi sile KFOR mnogo težje izvajale zastavljene naloge. Nato je razvil doktrino civilno vojaškega sodelovanja, saj prispeva k vzpostavljanju stabilnega okolja na Kosovu, kar je bistvenega pomena za izpeljavo mirovnega procesa.

H4: Zaradi nejasnega prihodnjega statusa Kosova, ki z resolucijo VS 1244 ni bil opredeljen, so sile KFOR mnogo težje izvajale zastavljene naloge.

Tudi zadnjo hipotezo lahko potrdim. Glavni problem, zaradi katerega so se vrstili izbruhi nasilja na Kosovu, vključno s krizo leta 2004, je bil nejasen prihodnji status Kosova. V resoluciji, ki je odobrila napotitev sil KFOR na Kosovo in ustanovitev misije UNMIK, vprašanje statusa ni bilo omenjeno. Zaradi tega se je nestrpnost med kosovskimi Albanci večala, saj je bila njihova edina želja samostojnost, o kateri se ni govorilo. Slabo socialno in ekonomsko stanje na Kosovu in neurejeno vprašanje prihodnjega statusa je bil povod za številne izbruhe nasilja. Takšno stanje je seveda ustrezalo Srbom, kar pa se je spremenilo po kosovski enostranski razglasitvi neodvisnosti od Srbije. Kot kažejo nemiri po razglasitvi neodvisnosti, se le-ti odvijajo med Srbi in mednarodnimi vojaškimi ter policijskimi silami. Če je neurejen status povzročal nezadovoljstvo med Albanci pa sedanji status povzroča nezadovoljstvo med Srbi. Takšna politična rešitev in zaključek nista prinesla tudi zelenega varnostnega zaključka. Zaradi tega lahko tudi to hipotezo potrdim, saj je status Kosova še vedno pereč problem, kar pomeni, da sta varnost in stabilno okolje lahko prehitro spet na preizkušnji.

8 LITERATURA

1. Allin, Dana H. 2002. *NATO's Balkan Interventions*. New York: Oxford University Press
2. BBC. 2009. *Kosovo Election Divides Serbs*. Dostopno prek: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/8359761.stm> (16. marec 2011).
3. Berdal, Mats in Spyros Economides. 2007. *United Nations Interventionism 1991-2004*. New York: Cambridge University Press
4. Carment, David in Albrecht Schnabel. 2003. *Conflict Prevention: path to peace or grand illusion?* Tokyo: United Nations University Press.
5. CSSProjects for Integrative Mediation. 2010. *The Developing Role of Nato and KFOR's Contribution to Peacebuilding in Kosovo*. Dostopno prek: <http://www.konfliktbearbeitung.net/downloads/file1475.pdf?PHPSESSID=f77ba3215420166bba800cae76e4b2cb> (10. marec 2011).
6. European Center for Minority Issues. 2010a. *Obilić*. Dostopno prek: http://www.ecmimap.com/map/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=54&Itemid=83 (30. april 2011).
7. --- 2010b. *Orahovac*. Dostopno prek: http://www.ecmimap.com/map/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=56&Itemid=84&lang=en (30. april 2011).
8. --- 2010c. *Safety and Freedom of Movement*. Dostopno prek: http://www.ecmimap.com/map/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=54&Itemid=83 (25. april 2011).
9. --- 2010č. *Gnjilane*. Dostopno prek: http://www.ecmimap.com/map/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=43&Itemid=73&lang=en (6. maj 2011).
10. --- 2010d. *Štrpce*. Dostopno prek: http://www.ecmimap.com/map/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=38&Itemid=97&lang=en (6. maj 2011).

11. EULEX Kosovo. 2008. *Basic facts*. Dostopno prek: <http://www.eulex-kosovo.eu/docs/info/basic/Basic-ENG.jpg> (24. maj 2011).
12. Ferfila, Bogomil in Anton Grizold. 2000. *Varnostne politike velesil*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
13. Generalni sekretar. 1999. *Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo*. Dostopno prek: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/204/10/PDF/N9920410.pdf?OpenElement> (15. december 2010).
14. --- 2000. *Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo*. Dostopno prek: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N00/463/39/PDF/N0046339.pdf?OpenElement> (15. december 2010).
15. Grizold, Anton. 2001. Varnostna paradigma v mednarodnih odnosih. V *Človek, država in vojna*, ur. Evan Luard, Iztok Simoniti in Anton Grizold, 83–164. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
16. Grošelj, Klemen. 2007. *Slovenija v svetu mirovnih operacij*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
17. Honzak, Rudolf. 2006. *A new KFOR: Changes for International Security in Kosovo*. Dostopno prek: <http://www.dtic.mil/cgibin/GetTRDoc?Location=U2&doc=GetTRDoc.pdf&AD=ADA449381> (4. oktober 2011).
18. Human Rights Watch. 2004. *Failure to protect: UNMIK and KFOR's inability to protect Serbs and other minorities*. Dostopno prek: <http://www.hrw.org/en/node/11989/section/7> (20. marec 2011).
19. Independent International Commission on Kosovo. 2000. *The Kosovo Report*. New York: Oxford University Press.
20. International Crisis Group. 2004. *Collapse in Kosovo*. Dostopno prek: [http://www.crisisgroup.org/~media/Files/europe/155_collapse_in_kosovo_revised.ashx](http://www.crisisgroup.org/~/media/Files/europe/155_collapse_in_kosovo_revised.ashx) (1. februar 2011).

21. Jackson, Mike. 1999. KFOR: Providing Security for Building a Better Future. *Nato Review* 47 (3). Dostopno prek: <http://www.nato.int/docu/review/1999/9903-05.htm> (6. maj 2011).
22. Jardine, Eric. 2008. *The Weight of the Past in NATO's Future: a Critical Analysis of Vertical and Horizontal Danger*. Dostopno prek: <http://centreforforeignpolicystudies.dal.ca/pdf/gradsymp09/Jardine.pdf> (7. avgust 2011).
23. Jelušič, Ljubica, ur. 2005. *Mirovne operacije in vloga Slovenije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
24. Kotnik-Dvomoč, Igor. 2002. *Preoblikovanje oboroženih sil sodobnih evropskih držav*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
25. KFOR. 2002a. *Operation Iron First Executed*. Dostopno prek: http://www.nato.int/KFOR/docu/inside/2002/ik_020228a.htm (6. december 2010).
26. --- 2002b. *New Weapons and Ammunition Destruction Programme*. Dostopno prek: http://www.nato.int/KFOR/docu/inside/2002/ik_020212.htm (6. december 2010).
27. --- 2002c. *Announcement of Weapons Amnesty*. Dostopno prek: http://www.nato.int/KFOR/docu/inside/2002/ik_020308a.htm (6. december 2010).
28. Mockaitis, Thomas R. 2004. *Civil Military Cooperation in Peace Operations: The Case of Kosovo*. Dostopno prek: <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/summary.cfm?q=583> (6. maj 2011).
29. Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije. 2007. *SV prevzema območje odgovornosti v okviru KFOR-ja*. Dostopno prek: http://www.mo.gov.si/fileadmin/mo.gov.si/pageuploads/revija_sv/2007/sv07_02.pdf (15. april 2011).
30. NATO. 1999. *The Alliance's Strategic Concept*. Dostopno prek: http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_27433.htm (10. avgust 2011).
31. --- 2007. *Information on troops in Kosovo*. Dostopno prek: <http://www.nato.int/KFOR/docu/pr/2007/04/pr070404.htm> (12. september 2010).
32. --- 2007a. *Nato and the European Union: Cooperation and security*. Dostopno prek: <http://www.nato.int/docu/review/2007/issue2/english/art6.html> (10. avgust 2011).

33. --- 2008a. *How did it evolve?* Dostopno prek: <http://www.nato.int/issues/KFOR/evolution.html> (13. september 2010).
34. --- 2008b. *MNTF Center CIMIC Activities*. Dostopno prek: http://www.nato.int/KFOR/cimic/projects/mntf_c_081107.pdf (6. december 2010).
35. --- 2008c. *Most Important CIMIC Activities in AOR*. Dostopno prek: http://www.nato.int/KFOR/cimic/projects/mntf_e_081029.pdf (15. januar 2011).
36. --- 2010a. *Multinational Battle Group North*. Dostopno prek: http://www.nato.int/KFOR/structur/units/mnb_northeast.html (5. december 2010).
37. --- 2010b. *Multinational Battle Group South*. Dostopno prek: http://www.nato.int/KFOR/structur/units/mntf_south.html (5. december 2010).
38. --- 2010c. *Multinational Battle Group East*. Dostopno prek: http://www.nato.int/KFOR/structur/units/mnb_east.html (1. december 2010).
39. --- 2010č. *Multinational Battle Group West*. Dostopno prek: http://www.nato.int/KFOR/structur/units/mntf_west.html (1. december 2010).
40. --- 2010d. *Restructuring of KFOR is announced*. Dostopno prek: <http://www.nato.int/KFOR/docu/inside/2010/11/i101104a.htm> (6. januar 2011).
41. --- 2011a. *KFOR Troops*. Dostopno prek: http://www.nato.int/KFOR/structur/nations/placemap/KFOR_placemat.pdf (15. november 2010).
42. --- 2011b. *NATO's role in Kosovo*. Dostopno prek: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48818.htm (1. november 2010).
43. Nethling, Theo. 2000. The Peace Process in Kosovo: Structures, Process and Thoughts on Peacekeeping in Africa. *African Security Review* 9 (1). Dostopno prek: <http://www.iss.co.za/pubs/asr/9No1/PeaceProcess.html> (10. november 2010).
44. OVSE. 2009a. *Orahovac*. Dostopno prek: <http://www.osce.org/kosovo/13124> (12. marec 2011).
45. --- 2009b. *Gnjilane*. Dostopno prek: <http://www.osce.org/kosovo/13113> (15. marec 2011).

46. --- 2009c. *Štrpce*. Dostopno prek: <http://www.osce.org/kosovo/13130> (15. marec 2011).
47. Pirjevec, Jože. 2001. *Jugoslovanske vojne 1991-2001*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
48. Statistical Office of Kosovo. 2011. *Population Statistics*. Dostopno prek: <http://eskrks-gov.net/ENG/index.php> (4. februar 2011).
49. UNHCR. 1999. *Kosovo crisis update*. Dostopno prek: <http://www.unhcr.org/3ae6b80f30.html> (14. september 2010).
50. Varnostni svet. 1999. *Resolucija 1244*, S/RES/1244/1999. Dostopno prek: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/172/89/PDF/N9917289.pdf?OpenElement> (6. junij 2010).
51. Vegič, Vinko. 2005. Vloga Nata v mirovnih operacijah. V *Mirovne operacije in vloga Slovenije*, ur. Ljubica Jelušič, 79–96. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
52. Vukadinović, Radovan. 2002. *Varnost v Jugovzhodni Evropi*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
53. Wilton, Robert. 2008. The Beginning and the End of Humanitarian Intervention: Kosovo 1999. *Defense and Security Analysis* 24 (4): 363-380.